

ÚLEHLOVA KNIHOVNA.

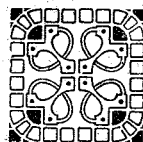
POŘÁDÁ
EMANUEL HAVELKA.

ČÍSLO 1.

DR. JAROSLAV KALLAB:

O SMLOUVÁCH MÍROVÝCH.

PŘEDNÁŠKY KONANÉ V PRÁZDNINOVÝCH VYSOKOŠKOLSKÝCH
KURSECH UČITELSKÝCH V LÉTĚ 1920.

V BRNĚ.

NÁKLADEM ÚSTŘEDNÍHO SPOLKU UČITELSKÉHO NA MORAVĚ A VE SLEZSKU.

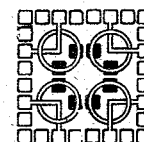
1920.

O SMLOUVÁCH MÍROVÝCH.

PŘEDNÁŠKY, JEŽ KONAL V PRÁZDNINOVÝCH
VYSOKOŠKOLSKÝCH KURSECH UČITELSKÝCH V LÉTĚ 1920

DR. JAROSLAV KALLAB,
UNIVERSITNÍ PROFESOR V BRNĚ.

V BRNĚ, 1920.

NÁKLADEM ÚSTŘEDNÍHO SPOLKU UČITELSKÉHO NA MORAVĚ A VE SLEZSKU.
TISKL. RUDOLF FENCL V HODONÍNĚ.

I. Historické a ideové základy mírových smluv.

Jsme ještě příliš pod přímým dojmem hrůz světové války i pokusu o nové uspořádání světových vztahů mezinárodních, podniknutého mírovým kongresem, než abychom si jasně uvědomili, jak tato válka se vším, co přivodila, byla nutným důsledkem evropské politiky z druhé polovice XIX. století. Nám, kteří jsme to vše prožili, se zdá, jako by tato nejstrašnější ze všech válek i onen kongres s cíly většími, než jaké měl kterýkoliv z dřívějších mezinárodních kongresů, tu stály bez dějinného pozadí, jako by jimi běh dějinného vývoje byl býval násilně přerušen. To je optický klam vysvětlitelný snadno tím, že jsme ještě příliš blízko těmto dějům. Avšak tento optický klam není tak neškodný, jak by se mohlo na první pohled zdát.

Není neškodný ze dvou důvodů: jednak podporuje vznikání a šíření legend a bájí jak o příčinách této války, tak o tom, co na světovém kongresu mělo a mohlo býti vykonáno a vykonáno nebylo; jednak podporuje směr myšlení, jenž ztrácije míry pro možnosti sociálního dění vidí v nynějších dobách vhodný okamžik k náhlým převratům, jimiž od základu bez ohledu na historické podmínky by se změnila tvářnost našeho společenského života.

Obojí je sice psychologicky vysvětlitelné, je to však klam, z něhož vznikají politické pověry, víra v možnost zázraků, kouzel a čar v sociálním životě.

Ještě úkolem vědy, aby lidstvo chránila před pověrou a věrou v kouzla a čáry. Proto v těchto populárních přednáškách nám nepůjde tak o jednotlivosti mírových smluv, jež jen pro odborníky mají význam, jako spíše o to, abychom si pokud možná jasně uvědomili podmínky, z nichž tato ustanovení vznikla, a možnosti, jež jimi se otevírají našemu sociálnímu životu.

K tomuto účelu musíme poněkud hlouběji sáhnouti do historie. Tak ohromné děje sociální, jakými právě byla tato válka, nelze si vysvětliti vraždou, jejíž obětí se stal následník trůnu habsburského, ani chorobným velikášstvím jediné osoby, třeba by jí byl císař německý. To jsou jen podružné rysy onoho gigantického dění,

kteří nám s čistě lidského hlediska snad v první chvíli nejvíce bijí do očí. Zamysleme-li se hlouběji, musíme si říci, že těmto okolnostem můžeme nanevýše přičknouti význam drobných jisker, jimiž dlouho nastřádané hořlaviny byly vzníceny, tak že došlo k výbuchu. Především nám musí jít o to, abychom si vysvětlili, jak bylo možno, že tyto hořlaviny se nakupily, poněvadž, kdybychom trpěli, aby se znovu nakupily, najde se vždy nějaká jiskra, jež je vznítí.

Musíme jít právě o sto let v dějinách zpět, abychom si vysvětlili politickou atmosféru, v níž musilo dojít ke světové válce.

V dubnu 1814 vzdal se Napoleon trůnu a v listopadu téhož roku sešel se vídeňský kongres. V napoleonských válkách nesmíme viděti dobrodružství geniálního tyрана, nýbrž jsou to dozvuky Velké revoluce francouzské. Ve Francii osvícenská filosofie připravila půdu pro nové chápání poměru člověka ke státu. Člověk není objektem, jenž by tu byl k vůli státu, resp. k vůli těm, kteří na stát hledí jako na své vlastnictví. Naopak stát je výtvorem svých občanů, kteří mají nezadatelné právo na své sebeurčení, t. j. na to, aby si svou vládu uspořádali podle obecných svých potřeb a nikoliv podle potřeb a přání několika privilegovaných rodin nebo stavů. Proti tyranům středoevropským a východoevropským vedl Napoleon svá vojska, a teprve, když opojen úspěchy opustil zásady Velké revoluce a zájmy své a své rodiny postavil nad zájmy ovládaného národa, zřítelil půdu pod nohama, podlehl, když se chtěl vyrovnati těm, proti nimž bojoval, v jejich chybách. Neboť co u těchto odpůrců bylo posuzováno jako tradice staletími posvěcená, bylo u něho odsuzováno jako bezpráví a křivda. Zpečetění vítězství starých tradic mocenského státu nad státem lidovým, Napoleonem zrazeným, byl věnován vídeňský kongres. Zásada legitimacy byla jeho vedoucí myšlenkou, zásada totiž, že moc ve státě dána je panovníkům boží milostí, a že je nejen bezprávím, nýbrž i hříchem odvozovati státní moc z vůle lidu, vzpírati se institucím po otcích zděděným. Politickým nástrojem tohoto zpátečnického názoru na stát stala se »Svatá Aliance«, uložena v r. 1815 mezi Ruskem, Rakouskem a Pruskem, k níž dodatečně přistoupili i ostatní panovníci evropské až na krále anglického, sultána a papeže. Výslovným cílem tohoto svazku bylo nejen chrániti nynější držbu sloučených panovníků proti vnějším útokům, nýbrž i políratí revoluční hnutí uvnitř států. Do určité doby náležela k tomuto svazku i Anglie, tak že pět velmocí: Anglie, Rakousko, Prusko, Rusko a Francie vzájemně se podporovaly v udržení dosavadního stavu v politice evropské. Tato konstelace trvala až do r. 1848 a byl to zvláště rakouský ministr Metternich, jenž se snažil udržeti Evropu na uzdě principu legitimismu. Ovšem nezabránila Aliance vzniku některých nových států, jako některých republik jihoamerických, jež se v té době osvobodily od Španělska, Řecka, jež se osvobodilo od Turecka a Belgie, jež rozvázala své spojení s Nizozemskem.

Rok 1848 nepřinesl přímo podstatnějších změn v mezinárodní situaci. Ale přinesl přece jakési uvolnění ve vnitřním životě národů,

imenovitě posílil snahy sjednocovací v Itálii a v Německu, v němž již dříve celním spolkem, později pak válkami šlesvicko-holštýnskými rostla převaha Pruska proti upadající váze Habsburků.

Napoleon III. snažil se slabou svou posici vnitrostátní sesílití zvýšením významu Francie ve vztazích mezinárodních. Jako každá egoistická politika byla i tato politika jeho nedůslednou. Podporoval sjednocovací snahy Itálie proti Rakousku, za to však stavěl se proti snahám Ruska osvoboditi pravoslavné národy ze jha tureckého. K tomu cíli vyvolal spojení západních mocností proti Rusku na ochranu Turecka, jež po nešťastném výsledku krimské války vzaly v ochranu Anglie, Francie a Rakousko, které mu zaručily nedotknutelnost, připsuvivše toliko, aby Srbsko a Rumunsko se ustavily jako státy polosuverenní. Tím Rusko donuceno, aby se vzdalo snahy dosíci spojení s mořem přes území doposud turecké, i obrací od té doby svou pozornost na východ, kde ovšem zase se srazilo se zájmy anglickými v Asii.

Zatím však myšlenka národnostní právě rokem 1848 k novému životu procitnuvši vedla jak v Itálii, tak v Německu k vytvoření mocných národnostních států. Rakousko válkou z r. 1866 vytláčeno z německého svazu, jehož vůdcovství přejímá Prusko, zároveň však pozbývá i posledních svých držav italských, které se spojují s ostatními osvobozenými zeměmi italskými pod vládou sardinskou v království italské, jemuž již jen chybí Řím, kde pod ochranou Francie papež udržuje zdání samostatnosti.

Německu tak zbývá jediný vážný sok v politice evropské, Francie. Napoleon III. pouští se nerozvážně v boj citě, že jeho zahraniční prestiž je ohrožen vzrůstem Německa. Je poražen a Francie opět si musí dáti líbiti, že jest její význam v mezinárodních vztazích zallačen proti rostoucímu významu Německa. Zbaven opory Francie, padá papežský stát do klína mladé Itálie, jež tak současně s Německem dokončuje svou obrodu v jednotný národní stát.

Rusko chtějíc použití zeslabení Francie, pouští se do nové války s Tureckem, jež je sice poraženo, ale pod ochranou Anglie, která se obává příliš silného Ruska a Rakouska, jemuž pomáhá Německo, uniká na berlínském kongresu důsledkům své porážky. Musí sice uznať Černou Horu, Srbsko a Rumunsko jako samostatné státy, Bulharsko jako stát polosuverenní, přenechali Rakousku správu Bosny a Hercegoviny, ale zisk Ruska se omezil na rameno Dunaje, jež nemělo valné praktické ceny, poněvadž průchod Dardanelami mu zůstal uzavřen.

Zatím Rakousko místo aby po vyloučení z Německa hledalo ve spokojenosti svých národů hlavní oporu svého dalšího rozvoje, zůstalo věrno své politice z dob Svaté Aliance. Provozovalo politiku čistě dynastickou, a nalezlo v tomto směru oporu v Němcích a Maďarech, kteří za možnost vykonávati nadvládu nad ostatními národy říše dali se do vleku habsburské snahy zachovati Rakousku

v mezinárodních vztazích význam velmoci. Poněvadž však k tomu vlastní prostředky nestačily, hledáno a nalezeno v r. 1879 spojení s Německem, v jehož ochraně vidělo Rakousko jedinou záruku svého dalšího trvání. K tomuto svazku se připojila v r. 1882 Itálie, a s počátku volně toto sloučení utuženo v r. 1887 v pevný svazek, t. zv. trojspolek. Bylo to ochranné opatření, jímž Bismark chtěl zabezpečiti říši německou proti převaze jiných států.

Právě opřeno o Rakousko a Itálii mohlo Německo, jež zatím i hospodářsky nečekaně se zmohlo, se pustiti do soutěže s velkými mocnostmi na územích mimoevropských. Celou politikou mezinárodní proniká odtud snaha po rovnováze. Zmohutnění jednoho státu žene ihned všechny ostatní ke snaze se mu vyrovnati, aby po případě odolaly jeho přesile nejen vojenské, nýbrž i hospodářské.

Evropa je po válce francouzsko-německé a rusko-turecké rozdělena. Německo získává Alsasko-Lotrinsko, Rakousko Bosnu a Hercegovinu, hledají tedy ostatní velmoci své posílení mimo Evropu. Francie získává Tunis a Madagaskar, Anglie Egypt a tím nejen zabezpečení suezského kanálu, nýbrž i možnost aspirovati na území, jež by propustovalo Afriku od severu k jihu. Pokus Itálie zmocniti se Habeše, selhal, a tím Itálie více hnána do náručí Německa a Rakouska. Válkou burskou dostává se Anglie od jihu až do středu Afriky, zatím, co Německo rozšiřuje své državy na východním a západním břehu africkém. Rusko odraženo od Cařihradu a Dardanel snaží se naléztí přístup k moři ve východní Asii, tam se však srazí s Japonskem, od něhož je poraženo. Tak Japonsko vystupuje jako vážný činitel na mezinárodní šachovnici, zvlášť nebezpečný anglickým snahám v Asii i snaze Spojených Států ovládnouti Tichý oceán.

Tak světový mír vybudován jest jen na vzájemném strachu. Dokud jen jednotlivé státy se vzájemně předháněly, nebylo ještě nebezpečí tak značné, poněvadž pokusy Ruska ukázaly, že sebe silnější stát není o sobě s to, aby válkou značněji svou moc posílil proti žárlivosti států ostatních.

Německo však trojspolkem ukázalo, jak se vyhnouti tomuto důsledku zásady o nutnosti udržeti evropskou rovnováhu. Východisko spočívalo v tom, odložití sporné otázky, jež nejsou právě aktuální, za to však získati spojence, jímž toto spojení umožní ochranu proti silnějším odpůrcům. Ostatní státy následují tohoto příkladu. Nejdříve Francie a Rusko trojspolkem přímo ohrožené uzavírají v r. 1891 přátelskou dohodu. Po řadě sporů a nedorozumění právě koloniální politikou přivoděných Francie s Anglií se dohodnou o sporných otázkách a vytvoří v r. 1904 druhou dohodu, jež již v r. 1906 na konferenci v Algesirasu ukazuje své ovoce. Tam poprvé se tato dohoda srazila s Německem, jemuž po bok se postavilo Rakousko, a Německo musilo svoje nároky v Marokku značně snížit. Itálie vidíc, že proti Dohodě nemůže ve svých afrických zájmech hledati opory v Německu, uzavírá v r. 1906 rovněž dohodu s Anglií

a s Francií, a v r. 1907 dochází konečně i k vyrovnání starých sporů mezi Ruskem a Anglií, a Rusko, Anglie a Francie tvoří proti trojspolku trojdohodu. Od té chvíle visí mír Evropy na nitce. Stojí tu proti sobě dvě přibližně stejně silné mocenské skupiny, a jest jen dvojnásobná možnost: buď dojde mezi nimi k jakési dohodě aspoň o tom, jak bez boje vyrovnávati spory, nebo jak zažehnati vzájemný strach omezením zbrojení, a nebo se musí obě skupiny sraziti, poněvadž žádná z nich nemůže na trvalo vydržeti stále rostoucí břemeno zbrojení.

Zůstane navždy zásluhou Ruska, že dalo podnět k tomu, aby se hledalo východisko cestou první. V r. 1899 sešla se z podnětu Ruska mírová konference v Haagu, jež měla se zabývati smírným řešením mezinárodních sporů a omezením zbrojení. Bylo to Německo, jež svým odporem proti omezení zbrojení a obligatornímu mezinárodnímu soudnictví zmařilo dosažení vlastního cíle této konference. Stejně selhal i druhý pokus podniknutý v r. 1907. Přes některé náběhy k mezinárodnímu soudnictví a přes některá zmírnění krutostí válek, jež tyto konference přinesly, vlastního svého cíle nedosáhly. Naopak, ukázaly jen ještě patrněji, že Německo jen čeká na okamžik, až jeho válečná moc sesílí tak, aby se nemusilo báti přesily svých odpůrců a mohlo proti nim prosaditi své ekspansivní snahy.

Pozornost Německa obrací se na jihovýchod Evropy, kde ovládnutím hroučícího se Turecka doufá zasáhnouti stejně Rusko i Anglii, zatím, co napjatý poměr k Francii dán je nejen nezapomenutelnou ztrátou Alsaska-Lotrinska, nýbrž i stálým drážděním v otázce marocké. Rakousko úplně slepé pro vlastní své zájmy stojí zcela ve službách Německa, hnáno hlavně šílenou politikou Maďarů, kteří z krátkozrakých zájmů hospodářských ženou Rakousko k tomu, aby ničilo poslední možnosti vykonávati na Balkáně vliv, jenž tak přechází na Německo.

V r. 1908 již se zdá, že dojde k výbuchu. Německem podporovaný státní převrat v Turecku vede k rozkladu této říše. Sousední státy balkánské zmocní se téměř celého jeho evropského území, následující tak příkladu Rakouska, jež ihned po státním převratu v Turecku se zmocní Bosny a Hercegoviny, i Itálie, jež se zmocní Tripolisu a Cyrenajky. Obávajíc se sesílení Srbska, veštvě však Rakousko balkánské státy v novou válku o kořist, jejímž výsledkem je obecná nespokojenost národů balkánských a hlavně napjetí mezi Rakouskem a Srbskem, které cítí, jak Rakousko je miní hospodářsky zničití znemožňujíc mu soustavně nejen získati východu k moři egejskému, nýbrž i vytvořením Albanie východu k moři jaderskému.

Za tohoto rozpoložení myslí udál se 23. června 1914 atentát v Sarajevě, jemuž padl za oběť rakouský následník. Rakousko v nepochopitelné nám dnes zaslepenosti si to bere za záminku k tomu, aby vypovědělo Srbsku válku a zbavilo se tak souseda, jemuž

příliš ukřivdilo, než aby s ním mohlo žít v dobrých stycích. Zda skutečně se domnívalo, že dokoná tuto politickou vraždu malého, tříletou válkou již zeslabeného národa dříve, než se hne svědomí Evropy, nebo bylo jen nástrojem Německa, jež chtělo vyprovokovati Rusko k boji dříve, než bude hotovo s chystanými svými politickými i vojenskými reformami, a než též Francie dohoní Německo ve zbrojení, je otázka, jejíž řešení musíme přenechat historikům. Jisto jest, že vypuknutí války rakousko-srbské shrouřila se na ráz umělá stavba evropské rovnováhy, obě proti sobě vybudované skupiny států se srazily a čtyři dlouhá léta musila mládež evropská snášeti útrapy neslýchané, stotisíce matek musilo oplakati své syny, miliony dětí své otce a živiitele, hmotné i mravní zdroje evropských národů se musily vyčerpati až do dna, než mohla vysílená Evropa si na okamžik oddechnouti a řešiti otázku nového uspořádání svých mezinárodních vztahů. —

To jest v nejhrušších rysech vnější děj, jenž vyústil v tuto světovou válku. Ony události, jež přímo předcházely vypuknutí války, byly jen jakýmsi epilogem k dramatu, jež pozvolna se vyvíjelo po celé XIX. století. Ptáme-li se, jak mohlo evropské lidstvo, jež tolik si zakládalo na své kulturní vyspělosti, tak hluboko poklesnouti, že nebylo s to, aby smírně rozřešilo nepatrný poměrně spor rakousko-srbský, jest odpověď po tom, co jsem vyložil, na snadě. Po celé století vidělo ve státech jen prostředky k ukojení egoistických snah národních. I mezi národy, které se chlubil, že jsou vzory kultury, neplatilo vyšších zásad, než nejsurovější egoism. K uhájení skutečných neb i jen domnělých zájmů státních bylo každé násilí pokládáno za dovolené, k násilí se státy spojovaly ve skupiny, až soupeřící strany splynuly ve dvě skupiny, jež, dokud mezinárodní vztahy se řešily jen mocí a nikoliv podle práva, musily se jednoho dne sraziti.

Evropa si lichořila, že je na vysokém stupni kultury, a zatím ovládaný byly mezinárodní její vztahy hrubým násilím a egoistickými pudy jednotlivých národů stejně, jako v dobách, kdy se v jejich pralesích a na jejich stepích sráželi první divocí kmenové kočovní.

Nepochopili bychom významu mírových smluv, kdybychom se nepozastavili nad problémem, jak to, že evropští národové v tak mnohých směrech mohli dosíci vrcholů kultury, v mezinárodních svých vztazích však zůstali barbari, barbari tím nebezpečnějšími, že rozvoj civilisace jim vlískl do rukou prostředky tak rafinované, že skutečným barbarům se o nich ani nesnilo.

Chceme-li pochopiti ideové rozpory, jež v této válce se srazily, musíme zase, jako při úvaze o rozporech politických jíti o sto let zpět.

Jako filosofové přírodovědci z dob renaissance (Descartes, Galilei, Newton) se snažili vybudovati čistě rozumový názor na dění přírodní, tak filosofové doby osvícenské (Montesquieu, Rousseau, Kant) se snažili názor na stát očistiti jak od myšlenky násilí, tak od předsudků náboženských, národnostních a feudálních.

Podle nich správné jest jen to zařízení ve státě, jež si můžeme mysliti jako výsledek úmluvy mezi rozumnými a mravnými jednotlivci, jejich názor na stát byl tedy individualistický a racionalistický. Věřili, že lidské individuum je nejvyšší cíl, jemuž vše ostatní slouží, čili, že půjde-li každý rozumně za svým cílem, bude to i celku k dobru. A věřili, že člověk svým rozumem je s to, aby nejlépe rozhodoval o tom, co má a co nemá býti. Tak zásada svobody, rovnosti a bratrství všech lidí měla se státi s názvem suverenity národa základem státního života, a Velká revoluce francouzská byla nejvelkolepějším pokusem uvésti tyto myšlenky ve skutek.

Jakmile však Velká revoluce francouzská počala myšlenku společenské smlouvy a suverenity národa prováděti v praxi, uvědomila si, že státy nejsou utvořeny z oněch stejných individuí, jež předpokládala společenská smlouva, nýbrž že v historicky daných státech různým způsobem jsou zastoupeny skupiny občanů jazykem, mravy, tradicí a historií se lišící, jež namnoze jako soukromý majetek panujících rodů dědictvím, výbojem, směnou se ocitly pod státní mocí, k níž nikdy dobrovolně svého souhlasu nedaly. Tu otázka již Hobbesem naznačená stala se pro další vývoj Evropy závažnou: jest výboj, podrobení národa národem, slučitelný se zásadami, na nichž Velká revoluce chtěla budovati společenství lidské, jmenovitě se zásadou suverenity lidu, může takovým způsobem vůbec vzniknouti právní vláda, stát?

Již ústavodárné shromáždění francouzské zabývá se touto otázkou, a prohlašuje dne 22. května 1790, že »národ francouzský odpírá podniknouti jakoukoliv válku za účelem dobývačným a nepoužije nikdy násilí proti svobodě kteréhokoliv národa«. Myšlenka tu teprve negativně vyjádřená, formulována jest již pozitivněji ve slibu národního konventu ze dne 19. listopadu 1792: »Národ francouzský poskytne bratrství a pomoci všem národům, kteří budou chtít si znovu vydobýti své svobody«. V celé hloubce konečně vyjádřeno je učení o sebeurčení národů, čili, jak myšlenka až do této války častěji označována: národnostní princip, v prohlášení práv lidských z r. 1795: »Národové jsou vzájemně nezávislí a suverenní, ať jest jakýkoliv počet individuí v nich sdružených a rozloha území, jež zaujímají; tato suverenita jest nezcizitelná. Každý národ má právo, aby organisoval a změnil formy své vlády. Žádný národ nemá práva se mísi do vlády ostatních. Podniky mířící proti svobodě jednoho národa jsou útokem proti všem národům«.

Vojska republiky nesla do Itálie i do Německa tento nový názor na poměr národů ke státům historicky daným. Myšlenka sebeurčení národů dodala v obou zemích nového vydatného posílení snahám sjednocovacím, zvláště pak v Německu, kde se stala na konec i osudnou pro nadvládu Napoleonovu. Když totiž Napoleon sám svou politikou španělskou, rakouskou a ruskou se zpronevěřil této zásadě, jež dodávala jeho počínům ohlasu i u nepřátelských

národů, když základem své politiky zase učinil myšlenku suverenity dynastie místo suverenity lidu, shroutil se první pokus uspořádati Evropu podle zásady sebeurčení národů a silná reakce po celá desetiletí pollačovala i pouhé nejnesmělejší projevy snah po národním sebeurčení. Reakci velmi vydatně na pomoc přispěla německá filosofie idealistická a historická škola právníká.

Již u Fichte, ještě více však u Hegela myšlenka sebeurčení národů ustupuje do pozadí proti myšlence všemocí státu. Poměr mezi národem a státem se tu zcela obrátil. Kdežto podle francouzské revoluční teorie stát jest jen zevní forma, již používá národ k uplatnění svých potřeb a snah, stává se v německé filosofii stát sám sobě účelem, jest ztělesněním ideje práva, národ jest jen nástrojem, jímž tato idea státu se uskutečňuje. V tomto duchu také německé snahy po sjednocení nevystupují nadále jako uplatnění obecné právní ideje sebeurčení národů, nýbrž jako prostředek, jímž moc německého, speciálně pruského království jako ideálu státu ve smyslu Hegelově, by dosáhla svého vrcholu, nabyla takové síly, že by nepotřebovala se dále ohlížeti na domnělá práva jiných národů. Jest z nejkrvavějších ironií dějin, že hnutí po sjednocení německého národa, jež vzniklo v odporu proti tyranii Napoleonově odvolávajíc se na zásady o svobodě všech národů, nabylo během půl století takových forem, že když po porážce Francie se vyvrcholovalo, ozval se varovný hlas, dovolávající se před celou Evropou právě oněch zásad, v jejichž jméno celé hnutí se počalo. V deklaraci českého sněmu ze dne 8. prosince 1870 vracejí se nám téměř slovně myšlenky francouzské deklarace z roku 1795.

Praví se tam: »Zásadu svobody a rovnosti jednotlivých osob musí přivést, ano zajisté přivede k platnosti duch věku našeho také co rovnoprávnost a svobodnou svěvládu národův; nemůžef zajisté ano popíráti národům, čeho požaduje pro jednotlivce«. A dále: »Všichni národové, ať velcí, ať malí, mají rovné právo sebeurčení a osobnost jejich má stejně šetřena býti.« »Národ německý má nepopíratelné právo odraziti mocí válečnou všeliké útoky jak na území své, tak na své právo sebeurčení co do státoprávního sjednocení svého. Kdyby však úmysl jeho směřoval k tomu, aby vnučil národu francouzskému jistý způsob vlády, anebo aby mu vyrval celé krajiny jeho državy, jichž obyvatelé se Francouzi býti chtíjí a jimi zůstati chtějí, chystal by se rovněž porušiti právo sebeurčení oněch kmenů a postaviti násilí na místo práva«. A konečně se praví: »A kdyby hlas národa českého měl i zaniknouti bez účinku, bude míti dosti učinění v srdci svém, že v době, když to platilo, vydal svědectví za právo a pravdu, za svobodné všem národům právo sebeurčení«.

Německé nazírání na stát, jež snižovalo národ v pouhý prostředek, jímž stát, jako nejvyšší forma lidského spoluzití, uskutečňuje své cíle, nalézalo v druhé polovici XIX. století vydatného spojence v pozitivistické filosofii, jež po překonání německého idealismu pod názvem historického směru ovládla nazírání na stát a

právo v celé Evropě. Tento filosofický směr, jenž dopomohl vědám přírodním a technickým k triumfům nikdy netušeným, ukázal se v oboru filosofie právní a státní žalostně neplodným; poněvadž celou svou pozornost soustředil na objektivní vystižení toho, co jest, učinil nás méně vnímavými pro objektivní chápání toho, co býti má. Proto právní věda se omezovala na literárně historické a kritické pořádání textů zákonných a nechávala politiku jak vnitrostátní tak mezinárodní bezradně se zmiřovati mezi nahodilými cíli, jež konstelace okamžiku a dané mocenské poměry před oči stavěly. Jednotlivé státy, a uvnitř států jednotlivé stavy, třídy, zájmové skupiny až jednotlivci snažili se z veřejných poměrů vytěžit co nejvíce každý pro sebe; marně se ohlížíme po vedoucí nějaké zásadě, jakou ve filosofii osvícenské byla myšlenka společenské smlouvy, zásadě, jež by umožňovala tyto křížící se zájmy svést v systematickou jednotu, jednotně a tím spravedlivě je posuzovati. Přirozené právo odkázal pozitivism ústy historického směru právníckého do říše bájek, a politika nenalezala tam, kde ji opouštělo pozitivní, historické právo, jiné opory pro své nároky, než hrubou moc. Teprve na počátku XX. století v teorii právní počínalo svítati, nesměle opět mimo historicky dané zákonné právo hledány zásady, jimiž by bylo lze odlišiti to, co býti má, od toho, co býti nemá. V Anglii, ve Francii i v Americe nová filosofie, které ještě ani se nedostalo jednotného názvu a označována tu novým pozitivismem, tu pragmatismem, tu zkrátka »la philosophie nouvelle«, počínala slibně vnikati i do úvah o právu a státě. Tu však výbušné látky, nasfřádané desetiletími čistě mocenské politiky vybuchly světovou válkou. V moři krve a štuinách celých zemí pochovává Evropa svůj blud, jako by bylo možno vztahy mezi lidmi budovati jen na hmotné převaze, jako by mohla moc nahraditi právo, jako by bylo možno žítí bez ideálu jen na základě poznatků, o tom, co jest.

»Prospěchářská« Amerika a »necivilisovaná« Rusko musilo staré Evropě připomenouti zapomenuté ideály velké revoluce francouzské: sebeurčení národů, demokratismus, k nimž během XIX. století přibyl jako rovnocenný ideál socialismus v nejširším slova smyslu. Přihlédneme-li blíže, vidíme, že tu jde jen o trojí výraz téže myšlenky, staré myšlenky o suverenitě lidu. Stát není, jak německá idealistická filosofie i politika hlásaly, sám sobě účelem, nýbrž jen prostředkem, a siče jedním z prostředků, jimiž lidstvo uskutečňuje své cíle. Rozdělení lidstva na státy tedy není prostředkem k tomu, aby jedna skupina lidí na úkor druhých své zvláštní cíle sledovala, nýbrž prostředkem k tomu, aby v souboru lidstva všechny jeho národní odlišiny vedle sebe pracovaly, každý po svém způsobu, o společném díle té velké myšlenkové jednoty, jež jest vlastní podstatou kulturního lidstva. Jak již Rousseau a Kant hlásali, není jiné cesty ke skutečnému lidsví, než odstranění stavu, v němž člověk člověku jest nástrojem. Proto třeba odstraniti privilegia rodová a stavovská: demokratismem, privilegia hospodářská: socialismem, a privilegia národní: sebeurčením národů.

Tomuto čistšímu nazírání na stát dostalo se za války výmluvného a mocného obhájce ve Wilsonovi. Několik dní po té, kdy car se vzdal trůnu (15. března 1917) a kdy Rusko zbaveno svých nehodných vůdců počíná svůj těžký vnitřní boj o obrodu, prohlašuje Wilson (2. dubna 1917): »Právo je cennější, než mír, a my budeme zápasiti za státky, jež vždy zůstanou nejdražšími našim srdcím: za demokracii, za právo těch, kteří skloněni pod mocí mají konečně nabýti účasti ve věcech vládních, za práva a svobody malých národů, aby obecná vláda práva spočívající na dohodě mezi svobodnými národy, zajistila mír a bezpečnost všem národům a dopomohla konečně celému světu k svobodě«. V tomto duchu vstupuje 6. dubna 1917 Amerika do boje na straně Dohody. Amerika, vlastní kolébka skutečného demokratismu, vidí jedinou záchranu světa před vládou hrubého násilí representovanou Německem v tom, aby došlo k novému uspořádání mezinárodních vztahů na základě myšlenky spravedlnosti a demokracie. Proto jakmile vidí možnost míru, počátkem roku 1918, formuluje Wilson základy míru v památných svých 14 bodech obsažených v řeči z 8. ledna 1918. Nejde mu o odplatu, nýbrž o napravení způsobených křivd, o svobodu ve vzájemných stycích mezinárodních, o svobodu jednotlivých uiskovaných národů a o vytvoření mezinárodního nadstátního společenství, jež by zaručovalo všem státům, velkým i malým, neodvislost a nedotknutelnost jejich území.

To byl základ, na němž mělo dojít k míru.

V jednom, pro nás ovšem nejdůležitějším bodě, doznaly tyto podmínky ještě během r. 1918 před sestoupením se mírové konference, ano před příměřím, jež uzavřeno s Německem 11. listopadu, podstatně změny. V bodě 10. totiž domníval se Wilson, že našim požadavkům stane se zadost, bude-li uskutečněna zásada: »Národům Rakousko-Uherska, jimž přejeme si zachovati a zajistiti místo mezi národy, má býti poskytnuta nejrozsáhlejší volnost pro jejich autonomní vývoj«. Tyto nejasné obraty ukazují, že v té době ještě osud Rakousko-Uherska nebyl zcela jasný. K tomu, abychom dospěli k svému cíli, k osvobození od Rakouska, bylo třeba, aby naše legie svou památnou anabasi sibiřskou ukázaly, že jsme národem, jež skutečně jest s to za svou svobodu přinést nejtěžších obětí, jež jest s to k tomu cíli vyvinouti plodnou práci organizační a organizaci jednou vytvořené se podříditi, zkrátka, že jsme národem, jež skutečně se dovede sám ovládati, bylo třeba politické propagandy Masarykovy a Benešovy, aby bylo patrné, že i co do politické koncepce jsme národem, jež dovede odhadnouti mezinárodní dosah svých politických kroků a dovede tedy pronést a hájiti své názory ve společnosti národů. K tomu jsme dospěli skutečně v hodině dvanácté, v posledních dnech před kapitulací Rakouska. Jen tím bylo možno, že Rakousku dovolávajícímu se ve své nabídce míru onoho bodu 10., Wilson odpověděl, že v tomto směru se poměry změnila tím, že Amerika uznala Českoslováky za bojující, spojenecký národ, a že tudíž musí jemu přenechat, aby

upravil svůj poměr k Rakousku. Tím se též stalo, že, když 18. ledna 1919 se sestoupil v Paříži mírový kongres, mohl k němu již Masaryk jako uznáný prezident naší republiky vyslati své zástupce, kteří jako zmocněnci státu, jenž bojoval na straně dohody, byli povoláni k tomu, aby spolurozhodovali o obsahu mírových smluv.

Mírovými smlouvami nazýváme tu:

1. Mírovou smlouvou mezi Mocnostmi spojenými i přidruženými a Německem, podepsanou ve Versailles dne 28. června 1919;
2. Mírovou smlouvou mezi Mocnostmi spojenými i přidruženými a Rakouskem, podepsanou ve St. Germain-en-Laye dne 10. září 1919;
3. Smlouvou mezi Čelnými mocnostmi spojenými i přidruženými a Československem, podepsanou v St. Germain-en-Laye dne 10. září 1919.

Mírové smlouvy s Bulharskem, Tureckem a Maďarskem (podepsaná v Trianonu dne 4. června 1920) i rozhodnutí nejv. rady z 12. června 1919 o hranicích našeho státu proti Maďarsku, ze 7. srpna 1919 proti Rumunsku a z 28. července 1920 proti Polsku, konečně smlouva o hranicích, podepsaná v Sévres dne 10. srpna 1920 mezi Čelnými mocnostmi a Polskem, Rumunskem, Srbo-Hrvaťsko-Slovinskem i naší republikou nebyly ještě uveřejněny, nemůžeme k nim tedy zde přihlídnouti.

Smlouvy tyto jsou, jak známo, výsledkem více než osmiměsíčního složitého jednání nejdříve mezi státy, které válku vedly po boku Dohody, později mezi těmito státy a státy poraženými. Hlavní předpoklady, na nichž toto jednání spočívalo, byly tyto:

1. že Německo, jež imperialistickou a militaristickou svou politikou ohrožovalo již po desetiletí světový mír, bylo státy bojujícími po boku Dohody po nesmírných útrapách a obětech vojensky poraženo tak, že musilo podrobiti se podmínkám států vítězných; nejvěrnější spojenec Německa, říše Rakousko-Uherská, pak že se rozpadla a největší část jejího území buď se ustavila v samostatné státy, nebo se připojila k sousedním státům dohodovým;
2. že právě tato světová válka ukázala, na jak slabých základech spočívalo dosavadní mezinárodní společenství států, když poměrně podružný spor Rakousko-Uherska se Srbskem mohl poskytnouti vojenské straně v Německu dostatečnou příležitost, aby téměř celý svět strhla do nejkruťější války, jakou vykazují dějiny; války, jež počavši se porušením mezinárodního závazku k šeffení neutrality Belgie se strany Německa, stala se řetězem stále se stupňujících provinění proti všem snad předpisům, jimiž dosavadní mezinárodní právo se snažilo udržeti lítici války v mezích lidskosti.

K těmto dvěma momentům pak přistoupilo:

3. že sociální převrat, jenž po pádu carismu nastal v Rusku i události, jež v Německu následovaly po vojenské prohře, spolu s podstatnými přeměnami, jež dlouhým trváním války nastaly ve výrobních i obchodních poměrech všech států světa, posunuly ku konci světové války otázku sociální tak do popředí obecného zájmu světového, že nebylo možno při novém uspořádání mezinárodních vztahů ji nechat nepovšimnutou.

Za tohoto stavu věcí mírová konference, jež se sestoupila v Paříži dne 18. ledna 1919, musila se zabývatí otázkami velmi různorodými. Zhruba bychom je asi mohli rozvrhnouti do těchto 6 skupin:

I. Vlastní mírová smlouva, totiž upravení právních poměrů mezi státy vítěznými a poraženými, pokud jde

1. o postoupení území,
2. o zřátu jiných práv a zřeknutí se zájmů,
3. o snížení vojenské moci poražených států,
4. o náhradu škod válečných a finanční otázky s tím souvisící.

II. Úprava otázek, vyplývajících z uznání nových států.

III. Uspořádání mezinárodní dopravy, jako důsledek jednak mírové smlouvy, jednak uznání nových států.

IV. Uspořádání právních vztahů soukromoprávních, válkou zasažených.

V. Utvoření mezinárodní organizace práce a

VI. mezinárodní organizace států ve Společnosti Národů.

Rozumí se, že toto rozlišení má jen usnadnití první přehled o ustanoveních mírových smluv; ve skutečnosti zasahují vzájemně tyto otázky do sebe tak, že mnohá ustanovení mírových smluv týkají se různých otázek nahoře rozlišených. Tak nepochybně vlastní mírové podmínky by byly bývaly stanoveny jinak, kdyby nebylo současně šlo o to, neznenomžniti aspoň pro budoucnost Společnost národů, oběhájící také státy nyní poražené; naopak uspořádání právních vztahů soukromoprávních, válkou zasažených, nese na sobě velmi patrné znaky smlouvy mírové, mající vítězům zabezpečiti výhody na útraty poražených. Celkem však možno říci, že ustanovení, jež máme na mysli pod II.—VI., jsou myslitelná i bez předchozí války, nesnažíce se v přední řadě vymeziti poměr mezi vítězi a poraženými, nýbrž majíce spíše býti základnou budoucího obecného mezinárodního práva. S tohoto stanoviska můžeme lišiti:

A ustanovení mezinárodního práva ústavního (III., VI.),

B mezinárodního práva soukromého (IV.),

C dvou důležitých oborů mezinárodního práva správního, totiž:

1. práva dopravního (III.),
2. práva pracovního (V.).

Ustanovení o odpovědnosti původců války a těch, kdo se provinili proti zákonům a zvykům válečným, můžeme označiti jako

D první počátky mezinárodního práva trestního a zároveň součástí ustanovení, jež mají čistě ráz smlouvy mírové a jež nahoře shrnujeme pod I.

Mírová konference tedy vystupuje v těchto smlouvách ve dvou funkcích dosti rozdílných, jež nutno právě při posuzování těchto smluv pokud možno přesně lišiti, totiž:

1. ve funkci mezinárodního zákonodárce, jenž v zájmu budoucího trvalého míru stanoví obecná právní pravidla pro mezinárodní vztahy; a
2. ve funkci soudce, jenž podle určitých právních zásad upravljuje v důsledku této války budoucí vztahy mezi válčícími stranami.

Důsledkem tohoto dvojího stanoviska jest potom, že mnohá z ustanovení mírových smluv nutno posuzovati nejen jako výkon snahy dojíti k trvalému mezinárodnímu právnímu, nýbrž i jako důsledek války, jež poražená strana musí na sebe vzítí. Jen uvědomíme-li si tuto dvojí funkci mírového kongresu, můžeme čeliti možným námitkám buď že určitý stát, ač je členem vítězné skupiny, nedochází úplného uspokojení svých, s egoistického stanoviska oprávněných nároků, nebo že pravidla mezinárodního právního řádu tu proponovaná neodpovídají snad zásadně abstraktní spravedlnosti. Nesmí se právě zapomínati, že přítomné mírové smlouvy jsou výsledkem namnoze velmi ostrých myšlenkových rozporů mezi dvojím pojetím mezinárodních vztahů. Na jedné straně stáli ti, jimž stát jest stále ještě nejvyšší formou lidského společenství a kteří dovedou omluviti každý egoismus, děje-li se ve jménu státu. Na druhé stáli ti, kteří poučení historií, zvláště posledních desíteklet před válkou si uvědomili, že trvání státu jen tehdy jest zabezpečeno, podřídí-li se světovému společenství právnímu. Jako individuální svoboda jen tím může býti zabezpečena, že každý respektuje svobodu ostatních, a jako slovo »občanská svoboda« stává se prázdným zvukem tam, kde všichni nepodřídí se obecně platným normám, tak i suverenita státu jen tím jest zabezpečena, šelí-li se i suverenity států ostatních a stává se prázdným zvukem, nepodřídí-li se společnému nadřazenému řádu právnímu. Nynější mírové smlouvy jsou prvním pokusem o tento řád. Ale vzduch je ještě příliš naplněn vzájemnou nedůvěrou a odporem, jenž je důsledkem každé delší války. Bylo nutno počítati s psychickou dispozicí národů, kteří příliš dlouho se válečně potírali, než aby mohli na ráz se cítili rovnoprávními členy jediného společenství.

Mírové smlouvy jsou kompromisem mezi tímto dvojím stanoviskem. Není to jejich slabostí, nýbrž silou. — Kdyby mírové

smlouvy se byly postavily na stanovisko separovaných států jen svými egoistickými tendencemi se řídících, byly by dílem zpátečnickým, neodpovídajícím již nazírání a potřebám většiny civilisovaných národů. Kdyby byly zcela pominuly rozdíly mezi vítězi a poraženými, a pracovaly jen o ideálním společenství všech národů, byly by dílem jen teoretickým, jež by nemělo opory ve skutečných nynějších poměrech. Právě jen kompromisem mezi tímto dvojitým stanoviskem dosáhla mírová konference, že předložila národům dílo, vyhovující i dnešním skutečným poměrům, i umožňující, aby dalším vývojem postupně byly odkládány důsledky starých řádů, jak zvlášť bolestně se ukázaly v této válce, a byly nahražovány novým řádem, jehož základy se již v těchto smlouvách rýsuji.

II. Nové státy a náprava starých křivd.

Základní myšlenkou mírového jednání bylo, jak v předešlém oddílu obšírně jsme ukázali, znemožnění pro budoucnost války neb aspoň snížení pravděpodobnosti jich na minimum. Prostředkem k tomu mělo býti uskutečnění staré myšlenky sebeurčení národů. Vůdci státníci Dohody, především Wilson a Masaryk, byli totiž přesvědčeni, že stejně, jako ve vnitrostátních vztazích mezi individui je od dob Velké revoluce francouzské občanská svoboda a spravedlnost základem míru a vnitřního klidu, také v mezinárodních vztazích nebude dříve trvalého klidu, dokud i tu nezavládne demokratická myšlenka svobody a spravedlnosti. Neboť vidělo se na příkladu Alasky-Lotrinska, ale i na příkladu Rakouska a Turecka, že utlačování národa národem je stálým zdrojem nejen vnitrostátních rozmišek, nýbrž i stálým ohrožením světového míru.

První obtíž, již v tomto směru bylo překonati, byla nejasnost hesla sebeurčení národů, čili, jak až do světové války častěji se říkalo, zásady národnosti. Viděli jsme, že tato zásada byla poměrně nejdůkladněji propracována filosofy, právníky a politiky doby osvícenské. V duchu této doby byla však tato myšlenka projevem racionalistického a individualistického nazírání na lidské společenství.

Zásada sebeurčení národů formulována racionalisticky, t. j. předpokládáno při ní, že lidé, budou-li se při rozporu zájmů řídit jen svým rozumem, musí nalézt správné řešení, t. j. takové, jež by hovělo skutečným zájmům nejen jejich, nýbrž i společenského celku, k němuž náležejí. A formulována individualisticky, totiž tak, že společenský celek chápán byl jako pouhý součet jednotlivců, z čehož vyvozováno, že zájem celku kryje se se zájmy většiny jeho členů.

Důsledkem tohoto pojetí zásady sebeurčení národů bylo, že kdykoliv v zahraniční politice se ho bylo dovoláváno, pokládán plebiscit, t. j. obecné hlasování lidu, za jediný prostředek, jak této zásadě vyhověti. Požaduje-li zásada sebeurčení národů toho, aby změna státoprávního postavení určitého území nedála se proti zájmům jeho obyvatelstva, vyvozováno z toho, že každá takováto změna může se státi právoplatnou jen, opírá-li se o plebiscit. V tomto smyslu proveden byl v roce 1860 plebiscit při postoupení Savojska a Nivy Francii, v letech 1860—1870 při přivtělování jednotlivých italských území ke království italskému, v roce 1863 při přivtělování jonských ostrovů Řecku, a konečně v roce 1866 vyhrazení bylo těm částem Šlesvicka-Holštýnska, jichž Rakousko se vzdalo ve prospěch Pruska, právo, aby plebiscitem projevil svou vůli, chtějí-li býti spojeny s Pruskem nebo s Dánskem, ustanovení, jež ovšem nikdy nebylo provedeno, a jehož provedení se Rakousko v roce 1878 výslovně vzdalo.

Toto pojetí sebeurčovacího práva národů nevyhovuje již dnešnímu nazírání na stát. Státní věda opustila již dávno ony racionalistické a individualistické základny směru osvícenského, třeba by sebe vděčněji uznávala, jak mocným popudem k uvolnění a zlidovění svazků státních byly tyto theorie. Sebeurčení národů dnes již nemůžeme chápati jako individuální právo každého občana, aby samostatně rozhodoval o státní příslušnosti svého bydliště. To proto, že jsme si jasněji, než doba osvícenská, vědomi, že národ není pouhý součet dočasných svých členů, nýbrž že jest samostatnou, zvláštní své osudy prožívající entitou. Sebeurčení není tedy totéž, jako samospráva. Netýká se práv občanů, nýbrž týká se práv národa jako celku.

Tím však přicházíme k druhé obtíži, skryté v hesle sebeurčení národů, totiž k nejasnosti pojmu národ. Jak známo, používá se tohoto výrazu v různém smyslu. Označujec se jím především soubor obyvatelů určitého státu, kde tedy pak slovo národ znamená téměř totéž, jako slovo stát. Tak užíváme ještě dnes obecně názvu »mezinárodního práva« tam, kde míníme právo, upravující vztahy mezi státy. Jindy slovem národ míníme etnografickou jednotu osob, vyznačených určitými shodnými znaky rasovými, společnou řečí, a konečně společnou kulturou vůbec. To jest smysl slova národ, u nás nejobvyklejší, který však v zemích románských a anglosaských je téměř neznámý. Za třetí pak slovem národ rozumíme totéž, co slovem lid, totiž soubor oněch vrstev národa, jež staré feudální zřízení i pozdější zřízení absolutisticko-byrokratické vylučovalo z činného účastenství na věcech státních.

Při této mnohoznačnosti slova národ není s podivem, že také ještě během světové války heslo sebeurčení národů nevystupovalo vždy s dostatečnou jasností. Ještě v roce 1916, když v projevech dohodových státníků se vyskytuje požadavek ochrany malých národů z důvodu jejich práva sebeurčení, nebyly tu myšleny ony

kulturní jednoty, jež ještě nedosáhly státního zřízení, nýbrž malými národy tu nazývány malé státy, speciálně Belgie a Srbsko.

Teprve velká demokratická vlna, jež přes celý svět se převálila z Ruska, dala heslu ochrany malých národů nový smysl. Tu teprve — a k tomu jistě nemalo přispěla propaganda Masarykova v Anglii a v Americe — počíná se uplatňovati druhý smysl slova národ. Nikoliv již národ jako stát, nýbrž národ jako společenství kulturní.

S tím pak velmi brzy, zvlášť vlivem Ameriky, spojován i třetí smysl slova národ. Uznáno, že má-li výsledek této války zabezpečiti trvalý světový mír, jest to jen tím možno, zlomí-li se v jednotlivých státech vláda vrstvy vojáků a diplomatů z povolání, kteří dovedli jen tím státy strhnouli do pohromy válečné, že právě rozhodovali o osudech národů bez jejich účastenství.

Jest jasno, že jak postupem dějů válečných smysl slova národ se měnil, měnil se i smysl hesla sebeurčení národů. Znamená-li národ totiž, co stát, znamená požadavek sebeurčení národů totiž, jako požadavek rovnosti jednotlivých členů mezinárodního společenství států. Znamená-li slovo národ kulturní společenství osob rasou, jazykem a kulturou se shodujících, znamená požadavek sebeurčení národů požadavek, aby za jednotku v mezinárodních vztazích nebyly brány historicky dané státy, nýbrž právě jednotlivé národy. Znamená-li konečně národ totiž, jako lid, znamená požadavek sebeurčení národů totiž, jako politický program demokracie.

Zdá se mi nepochybně, že při konečném zdělávání mírových smluv spolupůsobil trojí tento smysl hesla o sebeurčení národů, a že nemůžeme spravedlivě oceňovati výsledků mírového jednání, nenajdeme-li pro požadavek sebeurčení národů formuli slučující trojí toto stanovisko. Bude to ovšem formule složitější, než k níž osvícenská filosofie dospěla, jak nahoře jsme ukázali, na základě učení o společenské smlouvě. Nebude to formule racionalistická a individualistická, nebude také tak průhledná a snadno použitelná, za to však bude spíše vyhovovati našemu dnešnímu názírání na stát a na konečný cíl mezinárodního společenství.

Mám za to, že k takovéto formuli dospějeme, vezmeme-li za základ původní formuli o sebeurčení národů, doplníme-li ji však poznatkem, že nejen lidé individuální jsou spolu v právním společenství, nýbrž, že i společenské útvary, totiž státy a národy vzájemně do právního společenství vstupují. To znamená: jako individualistická formule o suverenitě národa, vyjádřená učením o společenské smlouvě vlastně znamená, že jen takové právní ústavy a normy možno pokládati za správné, jež lze si mysliti jako obsah smlouvy mezi individui mravnými a rozumnými, tak také v mezinárodních vztazích možno za správné pokládati jen to, co lze si mysliti jako obsah úmluvy mezi státy a národy řídicími se požadavky rozumu a mravnosti. V tomto smyslu tedy požadavek sebeurčení národů by

znamenal požadavek vybudovati mezinárodní společenství na zcela nových základech.

Jako z učení o suverenitě lidu důsledně vyplýval požadavek odstraniti stavovské a rodové výsady až po výsady panovníků »z boží milosti«, tak z učení o sebeurčení národů vyplývá požadavek, odstraniti rozlišování mezi národy určenými k vládě a národy odsouzenými k věčnému poddanství; požadavek sebeurčení národů je protivou snah imperialistických.

V jednom směru ovšem úkol vybudovati takto znova vztahy mezi národy je mnohem obličnější, než úkol vybudovati spravedlivé vztahy vnitrostátní mezi individui. Kdežto totiž při vnitrostátních vztazích právě individualistický názor, jenž převládal v době osvícenské, stavěl za nejnižší jednotku lidské individuum, a podle jeho potřeb a snah chtěl toto společenství vybudovati, jde nám při konstruování mezinárodního společenství především o otázku, jaký společenský útvar tu máme za nejnižší jednotku pokládati. Máme-li totiž za tuto nejnižší jednotku pokládati historicky dané státy, či národy, totiž trvalou jednotu mezi osobami sloučenými společenstvím rasy, jazyka a kultury.

Při řešení této otázky přichází nám na pomoc onen smysl slova národ, jež jsme nahoře uvedli na místě třetím. Totiž poznatek, že historicky dané státy z velké části byly plodem feudálního zřízení státního, jež na lid, národ, hledělo jako na objekt, nikoliv jako na subjekt práv. Z toho pak vyplynulo, že národy byly často předmětem mezinárodních právních jednání, byly postupovány, směňovány, odkazovány. Tak vytvořily se státy sloučením různých národů, jež mimo dynastii neměly ničeho společného, a naopak, jednotliví národové rozdělení mezi několik států a to podle snah a zájmů vládnoucích rodů a vrstev, nikoliv však podle snah a zájmů těchto národů samých. Z toho vyplynula labilita států takto vytvořených, jež stávala se tím citelnější, čím více padaly hráze, které dosavadní držitelé moci stavěli v cestu vítězně postupující myšlence demokracie. Státy takto labilně vybudované byly však trvalým nebezpečím pro mezinárodní mír, poněvadž jednotlivé jejich složky těžiště své neviděly uvnitř státu, v němž musily žiti, nýbrž buď ve státech jiných, jejichž potřeby a snahy kladly pak nad potřeby a snahy svého státu, nebo v nových útvarech, jež by nahradily stát dosavadní. Mezinárodní společenství takto povstálé nebylo možno si představovati jako výsledek dohody mezi rozumnými a mravnými národy, nýbrž bylo jen výsledkem násilí a egoistických snah vládnoucích vrstev a rodů.

Mělo-li tedy po této světové válce dojíti k novému trvalému uspořádání Evropy, nebylo to jinak možno, než tím, že opuštěn byl status quo ante, a podniknuta práce nově vytvořiti státy, které vybudovány na základech národních a demokratických, by poskytovaly více záruk trvalosti, než dosavadní státy rázu feudálního.

Jak v jednotlivostech věc provedena, netřeba tu podrobněji doličovat. Obnovení státu českého a polského, i rozšíření Rumunska, Srbska a Itálie o části mocnářství Rakousko-Uherského, i konečně náprava starých křivd navrácením Alasaska-Lotrinska Francii a jednotlivých částí Šlesvicko-Holštýnska Dánsku, jsou fakta obecně známá, a podrobnosti vymezení hranic vyžadovaly by výkladů tak obširných, že by přesahovaly rámeček tohoto povšechného náčrtku.

Bylo a jest mírovým smlouvám často vytýkáno, že při tomto tvoření nových států a vymezení některých států dosavadních se prohřešily proti zásadě sebeurčení národů. Chyba se spatřuje ve dvojnásob: jednak v tom, že zásada, že národy jako rasová, jazyková a kulturní společenství mají tvořiti nejnižší jednotku mezinárodního společenství, nebyla přesně zachovávána, a že tak vznikly státy, které mají namnoze značné menšiny jiných národů. Za druhé pak vyčítáno, že mělo-li dojít k uspořádání Evropy podle zásady sebeurčení národů, měli národové sami býti slyšeni, mělo se jim plebiscitem dostatí možnosti, aby sami si určili svou státní příslušnost.

Nejde nám tu o politické posouzení mírových smluv, nýbrž o otázku, zda se stanoviska právní filosofie možno hájiti řešením, jehož se těmto otázkám v mírových smlouvách dostalo. A tu neváhám řešiti mírových smluv prohlásiti v zásadním pojetí za správné. Nepokládám totiž za porušení zásady sebeurčení národů ani skutečnost, že jednotlivé nové státy mají třeba značné menšiny jiných národů, ani že nebylo obecně ke zjištění a vymezení jednotlivých států použito plebiscitu.

Snažil jsem se nahoře ukázati, jak idea sebeurčení národů se zbavila během XIX. století svého čistě individualistického rázu. To z velké části jest důsledkem poznatku, že stát nelze si představovati jako pouhý součet osob, v něm nyní bydlících, nýbrž že stát jest především kulturní společenství lidí, svými životními osudy vázaných na určité území. Nemůžeme si již představiti stát bez území, jež by jeho obyvatelstvu umožňovalo hospodářský a tím kulturní rozvoj. S tohoto stanoviska požadavek sebeurčení národů neznamená požadavek, že by každý jednatel, aneb každá skupina mohla voliti své státní společenství. To by byl požadavek, jenž by znemožňoval vytvořiti stát v dnešním slova smyslu. Zcela důsledně také obháji tohoto směru docházejí k úplně nové konstrukci lidského společenství, ke konstrukci, která jestě není ani ideově zcela ujasněná, jejíž základní myšlenkou však jest, odstraniti dnešní státy vůbec, a nahraditi je jakýmsi všelidským sloučením zájmových skupin. Jest to anarchistická, bolševická konstrukce, domáhající se sloučení proletariátu celého světa bez ohledu na národnostní a kulturní rozdíly. O tomto ideálu možno býti názoru nejrůznějšího. Jedno však pokládám za nesporné, že nebylo možno očekávati, že by mírový kongres byl chtěl a mohl jiti

za tímto ideálem. Oč mírovému kongresu jen jíti mohlo, bylo, vytvořiti takové mezinárodní společenství, jež by pokud možná bránilo opětnému propuknutí katastrofy válečné. A prostředek k tomu spatřován právě v tom, umožniti jednotlivým národům jako kulturním jednotám žiti vlastním životem státním. To neznamená tedy, že by území jednotlivých států se musilo krýti se sídlišti jednotlivých národů. Vždyť usazování se příslušníků jednotlivých národů neděje se se stejných hledisek, jaká platí pro vymezení státního území. Čím hospodářské podmínky určitého území jsou příznivější, tím větší jest pravděpodobnost, že se během staletí na něm usadí také příslušníci jiných národů, kteří hospodářský svůj prospěch kladou výše, než touhu, zůstatí ve spojení s hlavním kmenem svého národa. Chápati požadavek sebeurčení národů tak, že by tiito kolonisté měli míti právo přivělití území, jež osadili, k území svého národa, by znamenalo, vyrvali jeho vlast národu, jemuž osud dal příznivé hospodářské podmínky, jemuž dal dostatečný respekt před cizí svobodou, takže připouštěl cizí kolonisty a neasimiloval je. Tak by právě země, poskytující výhodné hospodářské podmínky, a národy, jež navykly snášenlivosti k příslušníkům jiných národů, a tím poskytují nejvíce záruk klidných vztahů mezinárodních, nikdy se nemohly ustaviti jako samostatné státy, poněvadž právě cizí kolonisté by rozchválili jejich území.

Z téhož důvodu nelze také plebiscit pokládati za účelný prostředek, jak zjistiti státní příslušnost jednotlivých částí daného území. To jest snadno možno za primitivních poměrů hospodářských, kdy každá obec jest hospodářsky téměř soběstačná. Tam možno aspoň teoreticky připustiti možnost, aby ze dvou sousedních obcí jedna se rozhodla pro ten, druhá pro onen stát. Plebiscit však jest zcela nemístný na vyšším stupni hospodářského vývoje. Nelze totiž ani teoreticky ospravedlniti, proč by o hospodářských osudech velkého území, jež hospodářsky jest závislo v určitém směru na území, tvořícím jeho část, měli rozhodovati jen ti, kdož v této části jsou usedlí. To přímo se přiči myšlenke sebeurčení národů, neboť pak pod pláštíkem plebiscitu nerozhoduje celý národ o sobě, nýbrž určitá jeho část rozhoduje o celku. Zdá se mi, že požadavek plebiscitu nejen nebyl mírovou konferencí přehlížen, nýbrž naopak, že jej mírová konference aplikovala i na území, v nichž právě se stanoviska sebeurčení národů nebyl na místě. Tak území, vypravené bohatstvím uhelným, na němž jiná území mají životní zájem, se nejméně hodí k plebiscitu. Plebiscit tu znamená pak, že náhodné skupině osob, jež jest usedlá často dosti přechodně na takovémto území, dává se pravomoc, aby rozhodovala o osudech jiných území. Obávám se, že právě toto prohřešení se proti zásadě sebeurčení národů povede k rozmiškám, jež budou s to, aby ohrozily důmyslnou stavbu mírových smluv.

Požadavek sebeurčení národů znamená tedy především, že každému národu, jenž schopen jest státního života za dnešních složitých poměrů mezinárodních, se má dostatí možnosti, aby se

ustavil jako stát. Hlavní podmínkou k tomu jest, aby se mu dostalo území, vyhovujícího požadavku jeho hospodářské nezávislosti. V tom vidím se stanoviska práva na sebeurčení rozdíl mezi našimi nároky na t. zv. Deutschböhmen, a na př. polskými nároky na východní Halič, italskými na Dalmacii. Německý národ nebude ve svém kulturním vývoji ohrožen, zůstanou-li severní Čechy sloučeny státoprávně s územím, jehož jsou součástíou jak geograficky, tak hospodářsky. Naproti tomu by pro Ukrajince ztráta východní Haliče, pro Jihoslávany slížení přístupu k moři znamenalo vážné nebezpečí pro jejich hospodářský rozvoj. Rovněž nemohou Maďaři dovolávat se toho, že bylo jejich právo na sebeurčení porušeno odnětím Slovenska. Vždyť na Slovensku právě se uplatňovaly imperialistické tendence maďarské. Maďaři nepotřebovali Slovensko k vlastnímu hospodářskému a kulturnímu rozvoji svému, nýbrž zneužívali ho k tomu, aby na útraty národa československého žili kulturně a hospodářsky nad skutečné své potřeby.

Ačkoliv tedy základní myšlenkou při vymezování nových území bylo uskutečnění zásady sebeurčení národů, nelze z toho nikterak vyvozovati, že by nové hranice ve všem odpovídaly hranicím národnostních sídlišť. Ano v řadě případů za základ stanovení hranic vzaty byly zájmy hospodářské, i historické tradice a reminiscence. Neboť nesprávně posuzují věc ti, kdo se domnívají, že mezi zásadou národnostní a zásadou hranic historických jest zásadní rozpor. Právní historie velmi často nám bude nejspolehlivější ukazovatelkou skutečných zájmů národa, ukazujíc nám území, jež tak odpovídalo jeho existenčním podmínkám, že po staletí je hájil, a po případných ztrátách vždy zas k jeho obnovení lítal.

Nemůžeme tu v jednotlivostech stopovati územní změny mírovými smlouvami provedené. Zmíníme se o nich jen poťud, pokud právě zavdávají snad podnět k pochybnostem o zásadách nahoře výtčených.

Při ohraničení Polska proti Německu byly rozhodnými v hlavních rysech poměry národnostní. Toliko v Horním Slezsku národnostní poměry do jisté míry přicházely do kollise se zájmy jak Německa, tak Polska na uhelných ložiskách v těchto končinách ležících. Tento spor mírová smlouva nerozřešila, nýbrž, což pokládáme za slabou stránku její, přenechala plebiscitu.

Stát tak značný, jako Polsko, nemůže nyní trvati bez přístupu k moři. Tento přístup byl Polsku opatřen tím, že z území východopruského výkrojen korridor, jenž spojuje polské území se zálivem gdanským. Poněvadž však město Gdansko samo ani historicky, ani národnostně nemá s Polskem ničeho společného, nebylo toto území Polsku přiděleno, nýbrž bylo ustaveno jako zvláštní stát. Svobodné město Gdansko, jež pod ochranou Společnosti národů bude se řídit zvláštní svou ústavou. Společnost národů bude ve správě města zastoupena svým vrchním komisařem. Polsku zabezpečí se ochrana jeho hospodářských zájmů tím, že Gdansko

bude poťato do celních hranic Polska, že Polsko bude obstarávat zahraniční věci gdanské a že Polsku vyhrazena jsou zvláštní práva co do užívání přístavů i co do dopravy přes území gdanské.

Tímto koridorem spojujícím Polsko s mořem, bylo od vlastního Pruska odděleno Prusko východní s hlavním městem Kraňovcem. I omezení tohoto území na jihu a západě bylo vyhrazeno plebiscitu. Jinak zůstává toto území německým a podrobné předpisy mírové smlouvy zabezpečují volnost pozemní dopravy přes území nyní Polské mezi oběma částmi Pruska.

Severovýchodní hranicí nynějšího Pruska východního byl od Německa oddělen úzký přímořský pás, jímž dříve končilo se východní Prusko. Toto území s názvem Memel postoupilo Německo čelným mocnostem spojených a přidruženým, jež si vyhradily rozhodnouti o něm po úpravě věcí ruských.

Severní hranice mezi Německem a Dánskem doznala změny poťud, že splněn byl slib dánskému obyvatelstvu daný v roce 1866, o němž nahoře jsme se zmínili, že totiž plebiscitem bude moci rozhodnouti o tom, chce-li náležeti k Německu, nebo k Dánsku. Plebiscit tu byl proveden a skutečně severní část plebiscitního území přiřčena podle vůle obyvatelstva Dánsku.

Hranice mezi Německem a Belgií byla upravena tím, že kraj Eypenský a Moreznecký, jenž již za vídeňského kongresu v roce 1815 byl sporný, byl definitivně přiřčen Belgii.

Nejpodstatnější změna na západní hranici Německa týká se vrácení Alsaska-Loťrinská Francii. Při tom Francii vyhrazena zvláštní práva také na pravém břehu Rýna, pokud toho třeba k zabezpečení hospodářského rozvoje města Strasburgu. Mimo území Alsasko-Loťrinské oddělena mírovou smlouvou od Německa uhelná pánev saarská. Toto území na 15 let podřízeno jako zvláštní stát správě komise, zastupující Svaz národů. Účelem této zvláštní správy bude, aby Francii dostalo se náhrady za uhelné doly Německem v severní Francii zničené. Proto nabývá stát francouzský práva ležiti z uhelných ložisek saarské pánve, a dostává se mu i jiných hospodářských výhod v tomto území. Po 15ti letech rozhodne obyvatelstvo saarské pánve plebiscitem o tom, chce-li nadále býti připojeno k Německu, či k Francii, či přeje-li si zachování právního řádu, zavedeného mírovou smlouvou. Kdyby obyvatelstvo se rozhodlo pro připojení k Německu, bude Německo povinno uhelné doly saarské Francii odkoupiti.

Mimo to musilo Německo, pokud jde o západní jeho hranice, převzít závazek, že na levém břehu Rýna a v pásu padesát kilometrů širokém na pravém jeho břehu odstraní všechna opevňovací díla, a nebude tam shromažďovati vojsk.

Jinak doznaly hranice Německa jen nepatrné změny, pokud jde o Slezsko. Při hranicích naší republiky totiž oddělena část Slezska horního, t. zv. Hlučínsko, a přiděleno podle zásady národnostní státu našemu. Pokud jde o část horního Slezska, ležící na západ od Hlučína, a tvořící jižní část kraje Hlubčického, přiřčena

našemu státu podmíněně, t. j. pod podmínkou, že na základě plebiscitu v přilehlé části horního Slezska chystaného by tato část od Německa měla být oddělena územím polským.

Změny, které byly provedeny na území kdysi rakousko-uherském, jsou obecně známy, a netřeba se o nich šířit. Našemu státu připadlo z území dříve dolnorakouského okolí Poštorné a Valčic, na základě zásady národnostní, z území dříve hornorakouského, t. j. z bývalého vitorazska železniční uzel při Cmuntu z důvodů hospodářských a strategických. Vymezení Slovenska stalo se v hlavních rysech podle národnostních sídlišť. Jen byla v zájmu nerušeného přístupu k Dunaji jižní hranice posunuta na jih o záměstí Bratislavské a k části Dunaje. Mimo to na východě k území slovenskému připojena jako samostatná autonomní část naší republiky krajina, obydlená Rusiny s názvem Příkarpatské Rusi. Přidělení tohoto území stalo se podle přání značné části rusínských příslušníků v Americe vzhledem k tomu, že nebylo tu podmínek k vytvoření úplně samostatného státu, na druhé straně pak náš stát má vynikající zájem na tom, aby územím rusínským dosáhl přímého spojení s územím kdysi říše ruské.

Hranice jednohlavým státům na území kdysi rakousko-uherském přiřčené byly v mírových smlouvách pevně stanoveny; jen část hranic rakousko-jihoslovanských v okolí Celovce bude upravena podle výsledků hlasování lidu.

Úprava hranic mezi Itálií a Srbsko-hrvatsko-slovinskem nebyla ovšem pojata do mírových smluv, jež upravují jen poměr mezi stranami nepřátelskými, nýbrž byla vyhrazena zvláštnímu ujednání.

Každým postoupením území pod novou státní svrchovanost vzniká nutnost, rozhodnouti o státním občanství osob, na postoupeném území bydlících. Již od XVIII. století jest v mírových smlouvách v takových případech obvyklo, vyhraditi obyvatelstvu, jež nechce se podříditi novému státu, právo, aby se přestěhovalo na území onoho státu, z jehož svrchovanosti má býti vyňato. Tomuto právu volby státní svrchovanosti říká se právo opce.

V nynějších mírových smlouvách právo opce upraveno bylo různě podle toho, jak upraveno bylo státní občanství obyvatelstva postoupeného území. Zásadně nabývá usedlé obyvatelstvo postoupeného území státního občanství v novém státě, ovšem s výhradou opce po určité lhůtu. Z této zásady však mírová smlouva stanoví podstatné úchytky. Tak především pokud jde o Alsasko-Lothirsko nemínila Francie za své občany uznati to obyvatelstvo, jež se na tomto území usadilo teprve po roce 1871. Z toho vyplynula řada složitých předpisů o státním občanství i o právu opce.

Při území odloučeném od Rakouska a Uher vzata za základ státního občanství domovská příslušnost obyvatelstva do jednotlivých obcí. Při tom jen Itálie vyhradila si, že nemusí za své občany uznati osoby, jež domovského práva na území nyní italském nabyly jen důsledkem svého úředního postavení.

Pro náš stát a stát jihoslovanský platí zase výhrada, že nemusí uznati za své občany ty, kteří domovského práva na našem území nabyli teprve po prvním lednu 1910. Osoby, jež takto již podle ustanovení mírových smluv, tedy bez zvláštní žádosti nabývají státní příslušnosti, mohou optovati pro stát, k němuž dříve náležely, resp. pokud jde o území kdysi rakousko-uherské, pro stát, v jehož obvodě měly dříve právo domovské. Právo opce nutno vykonati do určité lhůty a sice mohou je vykonávat všichni osoby, starší 18ti let. Opce manželova platí i pro manželku a opce rodičů pro děti mladší 18 let. Kdo použil práva opce, musí do určité lhůty se vystěhovati, při čemž může svůj movitý majetek beze cla vyvézti, svůj nemovitý majetek podržeti.

Se stanoviska uskutečnění zásady sebeurčení národů jest důležité, že Čechoslováci, příslušníci němečtí, v Německu usedli, mohou do dvou let optovati pro státní občanství československé. Jsou-li usazeni mimo Německo, mohou toto právo vykonávat jen, neodporuje-li mu zákon jejich bydliště a podvolí-li se podmínkám, jež stanoví naše republika. Na území kdysi rakousko-uherském pak platí obecně zásada, že osoby, jež se liší rasou neb jazykem od většiny obyvatelstva státu, k němuž podle mírové smlouvy náležejí, mohou do 6 měsíců optovati pro onen stát, v němž osoby jejich národnosti mají většinu. Tak Čechoslováci domovským právem příslušní do některé obce nyní rakouské, maďarské, rumunské, jihoslovanské, italské, nebo polské, pokud dříve náležela k Rakousko-Uhersku, mohou optovati pro naši republiku, a naopak Němci, Maďaři, Poláci, a Chorvati, mající domovské právo v některé obci československé, mohou optovati pro Rakousko, Maďarsko, Polsko, resp. Jihoslovansko. —

Zásada sebeurčení národů nemá však vésli k potlačování národnostních menšin. Vidí-li mírová smlouva ve státech, vzniklých na území bývalého mocnářství státy národní, nechce v nich viděti státy národní ve smyslu národnostní politiky pruské, nebo maďarské. Neboť každé násilí budí protitlak, jež právě Prusku, a ještě více Maďarsku se stal osudným. Proto chtějí zabrániti ohrožení světového míru domnělou ochranou, již by jednotlivé národní státy chtěly vykonávat nad osobami své národnosti cizím státem »utlačovanými«, běže mírová smlouva ochranu národnostních menšin ve státech nově vzniklých do vlastních rukou, a ukládá těmto státům určité závazky v tomto směru. Proti těmto závazkům bylo se strany Rumunska a Jihoslovanska namítáno, že tím se omezuje suverenita nově vytvořených států, neb dokonce starých států, kterým toliko nové území připadlo. Nelze popírati, že jako každá mezinárodní smlouva, i smlouvy o ochraně menšin zahrnují v sobě jakési omezení státní svrchovanosti. Tyto smlouvy obsaženy jsou, pokud jde o Rakousko, v mírové smlouvě samé, pokud jde o naši republiku, Polsko, Rumunsko a Jihoslovansko ve zvláštních smlouvách, k jejichž podpisu se zavázalo Čechoslovensko v čl. 86. míru s Německem a 57. míru s Rakouskem, Polsko v čl. 93 míru s Německem,

stát Srbsko-hrvaťsko-slovinský v čl. 51. a Rumunsko v čl. 60. míru s Rakouskem. Poněvadž již svým pojmem každá smlouva mezinárodní obsahuje v sobě jakési omezení libovůle států, jež často se stoťožňuje s jeho suverenitou, nelze tuším, právě se stanoviska suverenity proti těmto smlouvám ničeho namítati. Podstatnější je námitka, že státy, jimž záleželo na této ochraně menšin, neměly se omezovati na státy nově povstalé neb o bývalé rakousko-uherské území zvětšené, nýbrž měly tento závazek pojmuti do obecných předpisů o společnosti národů, aby tím i staré státy byly vázány. Tato námitka však přehlíží, že národnostní poměry na bývalém území mocnářství jsou přece jen podstatně jiné, než na př. v Anglii nebo v Itálii. Je totiž Rakousko-Uhersko klasickou zemí národnostních sporů, kde národní citlivost jest zvláště vyvinuta, a kde by rozpoutání těchto sporů ve státech nově povstalých mohlo vážně ohroziti další trvání a vývoj mladých útvarů státních. Kdyby pak při oněch těsných stycích, v nichž tyto nové státy aspoň v nejbližší době budou musiti spolu žíti, měla býti shoda mezi nimi rušena tím, že by jeden se dovolával toho, jak osoby jeho národnosti jsou v druhém národnostně utiskovány, pak, ať by byly tyto slíznosti oprávněny, nebo neoprávněny, nemohlo by mezi těmito mladými státy dojiti k normálním vztahům mezinárodním. Byly tu tedy zvláštní zájmy, jež nutily k mezinárodní ochraně národních menšin. Mám za to, že nezavázaly-li se jiné státy, na př. Anglie, a Itálie ke stejné ochraně menšin, neučinily to nejen proto, že tam by takové ustanovení spíše mohlo vésti k rozvíření doposud nepatrných národnostních sporů, než k jejich odstranění, nýbrž hlavně proto, že necítily potřebu ochrany proti mezinárodním rozmiškám, jež z vnitrostátních sporů národnostních by mohly povstati. Tím totiž, že určitá práva jsou národnostním menšinám mezinárodně zaručena, a že upraveno je řízení, jimž v případě porušení těchto práv je se domáhati nápravy, je, ne-li vyloučena, aspoň velmi snížena pravděpodobnost, že by cizí stát pod záminkou ochrany národních menšin se mísil do věcí státu našeho. Mám za to, že tím, že v tomto směru se podrobujeme do jisté míry mezinárodní kontrole, hájíme svou suverenitu mnohem vydatněji, než kdybychom odpírajíce této mezinárodní kontrole řádně vymezené se vydávali nebezpečí některak nevymezeného zasahování jednotlivého státu cizího.

Ráz ochrany, již těmito smlouvami se dostává národnostním menšinám, jest dalším dokladem způsobu, jak mírová konference chápalá heslo sebeurčení národů. Neposkytují se těmito předpisy národnostním menšinám korporativní nějaká práva, tak, aby uznány byly za samostatné od ostatních státních příslušníků odlišené politické celky, nýbrž ochrany se dostává jen individuím jiného jazyka a jiné rasy, než je většina státních příslušníků. To jest též v rámci zásady sebeurčení zcela logické. Neboť sebeurčení znamená požadavek, aby všem jednotlivcům určité národnosti se dostalo možnosti utvořiti zvláštní stát, nýbrž znamená jen požadavek, aby národu jako celku byla poskytnuta možnost samostatného

státního života. Této možnosti se dostává národu, k němuž patří národnostní menšina, v jeho státě. Tedy na příklad Němcům v Německu, a v Rakousku. Není tu tedy nutnosti, ano odporovalo by požadavku sebeurčení národa československého, kdyby Němcům v Čechách se zvláště dostalo práva k samostatnému životu politickému. Uznání Deutschböhmen jako samostatné politické jednotky není tedy nikterak v intencích mírových smluv.

Od tohoto nároku na utvoření samostatného národnostního tělesa politického třeba v rámci našeho státu třeba odlišovati politická práva jednotlivců cizí národnosti. Těchto práv má se těmto jednotlivcům v plné míře dostati. V tomto směru rozeznávají všechny smlouvy o ochraně menšin ochranu, již se má dostati všem obyvatelům jiné národnosti od práv, jichž mají požívatí ti příslušníci menšin, kteří jsou státními příslušníky státu jiného národa. Všem obyvatelům státu bez ohledu na národnost a státní příslušnost má se dostati ochrany života a svobody, i práva vykonávali volně náboženství, pokud ovšem neodporuje obecnému řádu a veřejné mravnosti.

Příslušníci našeho státu, náležející k menšinám, mají požívatí mimo to stejných práv občanských i politických jak ostatní příslušníci a mimo to práva volně užívatí svého jazyka ve stycích soukromých, obchodních, ve věcech náboženských, v tisku, a veřejných projevech, i ve veřejných shromážděních. Stát národní může si stanoviti svůj státní jazyk, ale přes to příslušníkům státu, náležejícím k národnostní menšině má býti poskytnuta přiměřená možnost, aby před soudy užívali ústně i písemně svého jazyka. Přiměřenou možností rozumí se tu patrně takové opatření, jaké právě podle hustoty obyvatelstva cizí národnosti jest slučitelné s jednotnou organizací soudní. Neznamená tedy, že by v celém státě možnost tato musila spočívatí ve stejném opatření, nýbrž připouští se možnost, aby na příklad v okresích, v nichž národnostní menšina jest silně zastoupena, se připouštělo soudní jednání v jazyku této menšiny, kdežto jinde se poskytne možnost projevu v cizím jazyku jednáním za pomoci soudního tlumočnicka.

Před zákony státními musí býti všichni státní příslušníci sobě rovni, takže jsou vyloučeny zákony, jimiž by příslušníkům menšin upírala se práva, jež se poskytují příslušníkům většiny. Na příklad bylo by vyloučeno, aby zákon zakazoval menšinám, zřizovati si své školy. Bylo by však možno, aby zákon vůbec zakázal zřizovati obecné školy soukromé.

Pokud jde o školství, poskytují smlouvy o ochraně menšin menšinám zvláštního práva, jež nejsou zcela shodná v Rakousku a v Československu. Rakousko má ve městech a okresích, v nichž jest usedlá značná část jeho příslušníků, kteří náležejí k jinému jazyku, než německému, poskytnouli přiměřenou možnost, aby v obecných školách dětem těchto příslušníků se dostalo vyučování jejich jazykem. Při tom vyhrazuje se rakouské vládě právo, zavésti na těchto školách povinné vyučování němčině. Naproti tomu v

Československu jest v okresích a městech, kde usedlá jest značná část obyvatel menšinových, poskytnouti dětem těchto obyvatel vůbec přiměřenou možnost vyučování vlastním jazykem, tedy nejen na školách obecných. Ovšem má i Československo právo, zavést povinné vyučování češtině, při čemž nemusí právě, jako v Rakousku, toto vyučování se díti na těch školách, jež pro menšiny jsou zřízeny.

Tato ustanovení o ochraně menšin stojí pod garancí společnosti národů a jsou prohlášena za závazky rázu mezinárodního; nemohou býti měněna bez souhlasu většiny v Radě Společnosti národů. Každý člen Rady má mimo to právo, aby obrátil pozornost Rady na nebezpečí porušení těchto závazků nebo stavší se již poruchy, a Rada může učiniti opatření nebo dáti pokyny, jež uzná podle okolností za přiměřené. Kdyby v tomto směru vznikla různost mínění mezi státem dotčeným a členem Rady, má se spor pokládati za spor mezinárodního rázu, o němž platí předpisy o vyřizování mezinárodních sporů s tím dodatkem, že stát, na jehož opatření jest si stěžováno předem se zavazuje, že uzná takové spory za vhodné k rozřešení mezinárodním dvorem soudním.

Tím tuším nejlépe se ulomí hrot onomu bezdůvodnému si stěžování na národnostní útlak, v němž si naši němečtí a maďarští spoluobčané tak libují. Neboť bude to nestranný mezinárodní soud, jež rozhodne, zda se tu stala porucha převzatých závazků, čili nic.

III. Odplata za světovou válku.

V dřívějších mírových smlouvách bývalo zvykem, hleděti na stát poražený jako na stranu, jež v soudním sporu by podlehl. Důsledkem toho poražený stát musil vítěznému nahraditi náklady, jež mu vedením sporu, tedy v tomto případě vedením války, vznikly. Vedle toho ovšem poražený stát musil hraditi škody, jež válečnými podniky svými vítěznému státu způsobil. Konečně vedle náhrady nákladů válečných a náhrady škod válečných ukládal z pravidla vítězný stát státu poraženému pokutu peněžitou na znamení toho, že ve sporu podlehl. Z pravidla ovšem nebyly položky z těchto tří důvodů požadované jednotlivě vyčíslovány, nýbrž vítězný stát si určil paušální sumu, přiměřenou platebním schopnostem poraženého státu, po případě míře, v níž podle vzájemného poměru sil mohl si troufati snížitli hospodářskou schopnost poraženého státu.

Při válce tak ohromných rozměrů, jako byla tato válka světová, nebyla ovšem obvyklá tato cesta schůdnou. Při úvahách o válečné náhradě ozývaly se též již v posledních letech války jmenovitě z Ruska a Ameriky hlasy, jež pod heslem »mír bez kontribucí« zamítaly dvě položky z hořejšího rozpočtu náhrad, totiž po-

ložku náhrady nákladů válečných a položku pokuty válečné. Náhrady válečné neměly by oprávnění v mírové smlouvě, jež měla býti základem nového uspořádání Evropy, vylučujícího pro budoucnost možnost válečných srážek. Pokuta válečná pak byla protismyslnou tenkrát, mělo-li mírovou smlouvou se býti uvarováno trpkostí, které takového opatření v poraženém státě vždy zanechává. Za těmito ideálními pohybkami ovšem se skrývala velmi reálná pohnulka, ženoucí vítězné státy ke skromnosti. Škody touto válkou způsobené byly totiž tak ohromné, že bylo vůbec vyloučeno, aby poražené státy je celé nahradily.

S tohoto stanoviska již ve svých 14 bodech Wilson v lednu 1918 stanovil, že v tomto míru jen skutečné škody, zvláště, pokud Belgii, Francii, Rumunsku, Srbsku, a Černé Hoře byly způsobeny, mají býti nahrazeny.

V duchu těchto zásad mírová konference, jež nemohla ovšem ciferně vymeziti škody válkou způsobené, se omezila na to, že stanovila zásady, podle nichž škody budou vítěznými státy účtovány, i způsob, jakým takto určené škody budou Německem a jeho spojenci hrazeny.

Jen určité civilnímu obyvatelstvu válkou způsobené škody, které mírové smlouvy výslovně uvádějí, bude možno účtovat. Jsou to škody způsobené kteroukoliv stranou válečnou občanským osobám poškozením na těle nebo na životě, škody způsobené Německem nebo jeho spojenci civilním osobám zlým nakládáním, neb jiným ublížením na zdraví nebo pracovní schopnosti, zvláště škody, způsobené válečným zajatcům, pak vojenské pense, náklady na zajatce a příspěvky poskytované rodinám osob mobilisovaných, škody způsobené občanským osobám donucením se strany Německa nebo jeho spojenců pracovati bez spravedlivé odměny, konečně škody na majetku civilním a škody způsobené ve formě vynucených kontribucí se strany Německa nebo jeho spojenců uložných.

K rozhodování o těchto škodách zřízena jest mírovými smlouvami zvláštní pětičlenná mezinárodní komise reparační. Komise tato skládá se zástupců pěti velmocí, totiž Ameriky, Anglie, Francie, Itálie, Japonska, dále Belgie a státu Srbsko-Hrůvsko-Slovenského, z nichž však zástupce Japonska zasedá jen, jde-li o škody námořské, zástupce Jihoslovenska jde-li o otázky, týkající se Rakousko-Uherska nebo Bulharska, zástupce Belgie, nezasedá-li žádný z právě jmenovaných dvou zástupců. Jako poradní sbor pro věci rakouské zřízena zvláštní reparační komise rakouská, složená stejně, s tou úchytkou však, že místo zástupce Jihoslovenského střídali se budou v ní zástupce Jihoslovenský, Recký, Rumunský, Polský a Československý. Podobně sestavena jest reparační komise maďarská. Tyto reparační komise však mají jen pravomoc poradní, rozhodování přísluší hlavní reparační komisi, jež sídlí v

Paříži. To odůvodněno jest tím, že válečné škody nebudou účtovány proti jednotlivým státům, jež bojovaly na straně Německa, nýbrž že všechny tyto státy ručí za válečné škody rukou společnou a nerozdílnou, tak, že reparační komise rozhodne, která část válečných škod, jež Německem již nebude moci býti hrazena, připadá k tíži Rakouska, Maďarska, Bulharska a Turecka.

Vzhledem k tomu, že provinění Německa proti Belgii bylo zvlášť zavržené hodné, ježto spočívalo v porušení smlouvy, musí Německo mimo pořad ostatních náhrad především nahraditi Belgii všechny náklady válečné v té formě, že musí převzít dluhy, jež Belgie po dobu války kontrahovala ve státech dohodových.

Ostatní škody nahoře vypočtené budou oznámeny komisi reparační, jež vyslechnouc vládu německou, po případě rakouskou atd. sestaví do prvního května 1921 konečný účet náhrad.

Reparační komise určí též způsob, jak Německo tyto náhrady má poskytnouti, a to tak, aby celá škoda byla napravena do 30ti let, počítaje od 1. května 1921. Mírová smlouva stanoví jen povšechně, že Německo zaplatí do zmíněného 1. května 1921 ve zlatě 20 miliard, z nichž budou uhrazeny náklady okupace, i také náklady na potraviny a suroviny, jež Německu po uzavření míru byly dodány. Přebytek zúčtuje se na náhradu škod.

Splácení bude se pak dít tímto způsobem: Německo vydá za 20 miliard poukázek, svěřících majetníku ve zlatě, splatných bezúročně nejpozději do 1. května 1921. K umoření těchto poukázek použije se přebytků oněch 20 miliard, jež Německo má splatiti v hotovosti. Zbytek neuhrazený do zmíněné doby bude vyměněn za nové poukázky, a to za poukázky dvěma a půl procenty zúročitelné od roku 1921 do 1926 a pěti procenty zúročitelné po tomto roce s jedním procentem na amortisaci. Takovýchto poukázek vydá Německo za 40 miliard. Konečně zaváže se Německo, že vydá další serii poukázek za 40 miliard marek, pěti procenty zúročitelných, ovšem jen, dojde-li reparační komise k závěru, že Německo jest s to, aby je zúročovala a umořovala.

Analogickým způsobem upravena i věc, pokud jde o Rakousko a Maďarsko, s tou uchytkou, že to přenecháno úvaze reparační komise, stanovili výši splátek.

Tento složitý způsob byl volen proto, aby reparační komise, dovolí-li to poměry na světovém trhu peněžním, mohla poukázky německé, rakouské a maďarské dávat postupně na trh, a tak učinili pohledávku na náhradu škod mobilnější. Jinak bude Německo a jeho spojenci postupně tyto poukázky umořovali splátkami, jež bude konati k rukám reparační komise. Způsob těchto splátek určí reparační komise. Budou to nejen splátky ve zlatě, nýbrž i lodě, jako náhrada za lodě Německem potopené, zvířata, stroje, nářadí a potřeby k znovuvybudování zpusťšených krajín, dobytek k těmuž účelu vydaný, a hlavně uhlí a některé chemikálie. Druhy a

částečně i množství těchto předmětů, jež poražené státy jednotlivým státům dohodovým mají na účet válečných náhrad dodati, jsou v mírových smlouvách podrobně vypočítány.

Do fondu náhrad poplynou však i jiné platby, tak zvláště, jak ještě, pokud o Rakousko jde, podrobněji vložíme, kupní cena, již státy, kterým se dostane území dříve německého, rakouského, nebo maďarského (mimo Alsasko-Lothrinsko a kolonie), jsou povinny zaplatiti za státní majetek, který s tímto územím přejímají.

Státům, které uplatňovali budou nároky na náhradu škod válečných, vydá reparační komise na sumu uznaných nároků poukázky, rubropisem převoditelné. Tyto poukázky bude pak reparační komise postupně vypláceti z fondů splátek Německem a jeho spojenci postupně vykonaných. Při tom příjmy takto získané bude reparační komise rozdělovati mezi jednotlivé věřitelské státy podle klíče, jež určí podle zásad slušnosti a spravedlnosti.

Důležitým důsledkem prohrané války bude pro Německo a jeho spojence jejich odzbrojení. Ovšem i tu nešlo o výkon nějaké pomsty, nýbrž jednak o bezpečnostní opatření, poněvadž Německo svým stálým zbrojením bylo po větší část XIX. století stálým nebezpečím pro světový mír, jednak a hlavně o první krok k obecnému světovému odzbrojení, jež by znemožnilo pro budoucnost válečné vyřizování sporů. Tato ustanovení podrobná, převážně rázu vojensky technického nelze zde jednotlivě uváděti. Stačí, zdůrazníme-li, že Německu i jeho spojencům se ukládá zrušiti obecnou povinnost brannou, a předpisuje počet vojnů z povolání, jež smějí ve zbrani vydržovati (Německo 100.000, Rakousko 30.000), složení i výzbroj vojska, a že podrobnými předpisy jest o to postaráno, aby tyto předpisy nebyly obcházeny. Válečné loďstvo pak musí Německo i Rakousko částečně vydati, částečně odzbrojiti. Výroba podmorských člunů jest zakázána, výroba letadel omezena. Doprava vzduchová a telegrafie bez drátu pak postavena pod dozor velmocí. Zvláštní vojenské komise budou bděti nad přesným splněním těchto klausulí, jmenovitě nad vydáním a zničením zbroje.

Konečně bylo učiněno opatření, aby porušení mezinárodních předpisů o vedení války, jehož vojska německá a vojska s ním spojená v tak rozsáhlé míře se dopouštěla, došla spravedlivého potrestání, aby pro budoucnost byla tu výstraha pro ty, kdo by snad chtěli se vymknouti z mezinárodních předpisů mířících k zmírnění běd válečných.

Tak především bývalý císař Vilém byl mírovou smlouvou dán v obžalovanost »pro nejhrubší prohřešení proti mezinárodní mravnosti a posvátné autoritě smluv«. Ustanoví se zvláštní soud, aby soudil obžalovaného poskytna mu podstatné záruky práva obhájití se. Bude se skládati z pěti soudců jmenovaných po jednom Spojenými státy americkými, Anglií, Francií, Itálií a Japonskem.

Ostatní osoby, jež se dopustily činů přičítících se zákonům a zvykům válečným, měly býti vydány k jejich žádosti těm státům,

proti nimž se těchto činů dopustily, aby byly souzeny jejich vojenskými soudy. Dopustily-li se takových činů proti příslušníkům několika států, měly býti souzeny soudy složenými z vojenských soudců těchto států. Jen staly-li se osoby takové mírovou smlouvou příslušníky některého státu spojeného nebo přidruženého, tedy na př. rakouští důstojníci, kteří se stali příslušníky československými, mohou býti souzeny soudem svého nynějšího státu k žádosti a za souhlasu státu, jehož zájmy byly jejich činy zasaženy. Tato ustanovení mírových smluv byla však pozdějšími úmluvami velmi zmírněna.

IV. Nová Evropa.

Hlavním cílem mírových smluv nebylo, jak v prvním díle obšírněji bylo vyloženo, odplatiti státům, jež válku zaviniily, pohromu, již na celý svět svolaly, nýbrž uspořádati nově Evropu tak, aby v budoucnosti byly zmenšeny třecí plochy, které by snad k novým srážkám mohly vésti.

Dříve však bude nutno, aby zase zajatci se navrátili do svých vlastí. Podrobné předpisy o tom mírovými smlouvami dané jsou téměř již bezpředmětné, poněvadž většina zajatců se již navrátila. Péče o to připadá smíšeným komisím složeným ze zástupců státu, v němž zajatci se nacházejí a onoho státu, o jehož zajatce jde. Rozumí se, že tento návrat zajatců německých, rakouských a maďarských se děje na útraty těchto států. Dále zadržení mohou býti jen zajatci, kteří si odpýkávají trest za trestné činy spáchané v zajetí nebo za disciplinární provinění spáchaná po 1. květnu 1919.

Jakýmsi prvním krokem ke sblížení národů má býti péče, kterou všechny národy si vzájemně slibují pokud jde o hroby padlých vojnů a volnost, již poskytnou vzájemně komisím k tomu zřízeným, aby zjistily, udržovaly a zřídily přiměřené pomníky padlým vojnům pochovaným na cizím území, i pokud jde o převoz mrtvol.

Podle plánu, jež budoucímu míru načrtl Wilson v památných svých 14 bodech z 8. ledna 1918 byl hlavní důraz kladen na volnost, vzájemných obchodních styků. Třetí bod totiž požadoval potlačení v mezích možností hospodářských přehrad a stejné nakládání ve věcech obchodních pro všechny národnosti, jež souhlasili budou s mírem a se spojí k jeho udržení. V duchu tohoto požadavku vybudovány byly hospodářské klausule mírových smluv na zásadě, že jak pokud jde o práva cizinců, tak pokud jde o mezinárodní vztahy obchodní, má se příslušníkům států spojených a přidružených v Německu a v zemích, jež s ním byly spojeny, dostati nakládání podle zásady o největších výhodách. To znamená, že poskytnou-li tyto státy ve věcech celních, dopravních i nakládání

cizinci se týkajících příslušníkům kteréhokoliv státu nějakých výhod, platí tyto výhody také pro všechny státy spojené a přidružené. Dodotýkáme již tu, že na podobné zásadě vybudována jest i smlouva mezi čelnými mocnostmi spojenými a přidruženými a Československem uzavřená, a současně s mírem Saint-Germainským podepsána, avšak ovšem pod podmínkou vzájemnosti.

Ovšem že zase dříve, než tímto způsobem, dojde k novému vybudování vzájemných vztahů hospodářských, bude třeba, překonati obtíže válkou právě v hospodářských vztazích vyvolané. Hospodářské pronikání Německa do zemí dohodových a zvláště do kolonií bylo z předních pohnutek nepřátelství proto, že Německo při těchto vztazích neomezovalo se na výhody hospodářské, nýbrž snažilo se jimi dosíci stále rostoucího vlivu politického. Proto v mírové smlouvě řadou ustanovení měl tento hospodářský vliv Německa býti zlomen, nehledě ani k odnětí všech kolonií Německu, o němž se zmíníme později. Tato opatření vplynula ostatně zcela logicky jednak z opatření, jež již za války proti nepřátelským podnikům hospodářským byly učiněny, jednak z potřeby, hledati zdroje, z kterých by škody válečné byly hrazeny. Máme-li tedy hospodářská ustanovení mírov. smluv spravedlivě oceniti, musíme míti na mysli, že jimi mělo býti dosaženo mimo obnovení mezinárodních hospodářských vztahů na nových základech trojího: jednak odstranění či likvidování mimořádná hospodářská opatření válečná; jednak zlomení hospodářský vliv Německa a jeho spojenců v cizině; jednak nalézti v majetku německém v cizině zdroj pro částečnou úhradu škod válečných.

V tomto duchu především došlo k obnovení některých obecných předválečných úmluv hospodářských, zvláště pokud jde o mezinárodní dopravu a styky hospodářské vůbec. Pokud však jde o ostatní dvoustranné smlouvy, vyhrazeno dotyčným státům spojeným a přidruženým, aby rozhodly, které z nich přejí si míti zachovány, ovšem předpokládaje, že neodporují ustanovením a duchu mírových smluv. Smlouvy, jež po dobu války Německo uzavřelo se svými tehdejšími spcienci, prohlašují se pak vůbec za zrušené.

Tato válka byla též první, v níž v rozsáhlejší míře použito bylo jako válečného prostředku mimořádných opatření válečných proti nepřátelskému majetku soukromému. Tak jedním z prvních opatření válečných byl zákaz plateb do nepřátelské ciziny. Tím ovšem vzájemné právní vztahy mezi příslušníky nepřátelských států ocílly se ve velké nejasnosti nyní, kdy mají býti hospodářské vztahy zase uvolněny a kdy tedy ony staré pohledávky by se měly vyrovnati. Otázka tohoto vyrovnávání předválečných nebo válečných pohledávek soukromých upravena v hlavních rysech tímto způsobem:

Každý stát spojený a přidružený má právo, aby do určité lhůty prohlásil, přeje-li si míti vyrovnány tyto soukromé pohledávky cestou zvláštního řízení. V tomto případě zakázá se nadále přímé platby do ciziny dříve nepřátelské a mohou tyto platby se díti

jen prostřednictvím zvláštních úřadů verifikačních a kompenzačních. U těchto úřadů jest pak ohlásiti všechny pohledávky proti příslušníkům nepřátelského státu. Ohlásky tyto sdělí pak verifikační úřad věřitelský verifikačnímu úřadu dlužnickému, jenž po určitém řízení zjistí, zda tyto pohledávky jsou uznány, nebo sporné. Byl-li některý dluh uznán, připiše jej úřad dlužnický k dobru úřadu věřitelskému. Nebyl-li uznán, vyšetří oba úřady toho příčinu, a přičiní se o to, aby se strany dohodly. Úřad věřitelský zaplatí pak jednotlivým věřitelům částky jim k dobru připsané z prostředků, jež k tomu dá k dispozici jeho stát. Státy mezi sebou pak se vyrovnají odúčtováním mezi úřady verifikačními. Kdyby však při tomto odúčtování ukázal se nějaký přebytek ve prospěch Německa nebo jeho spojenců, bude zadržen až do úplného zaplacení částek, příslušících mocnostem spojeným nebo přidruženým, nebo jejich příslušníkům z důvodů válečných. Spory mezi úřady verifikačními vzniklé řešiti bude zvláštní rozhodčí soud.

Mimořádná opatření válečná však se neomezovala jen na zákazy placení, nýbrž různými předpisy byl i jiný majetek nepřátelský zasažen, jmenovitě byly nepřátelské majetkové předměty, podniky a práva zabavovány, čili sekvestrovány, a někdy i zpeněženy, čili likvidovány.

Otázka, jak tyto závady obnovení hospodářských vztahů řešiti, rozluštěna podrobnými předpisy v tom smyslu, že Německo a jeho spojenci jsou povinni tato opatření zrušiti, a škodu nahraditi. Naproti tomu státy spojené a přidružené, jež činily tato opatření z pravidla teprve jako odvetná opatření, když již v Německu majetek jejich příslušníků byl zasažen, mohou tato opatření nejen nechat v platnosti, nýbrž i po uzavření míru je dále činiti, ovšem vždy s tou výhradou, že výtěžek nepřátelského majetku připiše se ve verifikačním úřadě k dobru Německa, resp. jeho spojence, a bude tak sloužiti k úhradě pohledávek proti německým atd. příslušníkům, po případě k úhradě škod válečných. S jistým omezením platí to i o t. zv. immaterielních právech, o právu autorském, patentním, známkovém a pod. Ovšem napříště má i tu, pokud jde o uznání takovýchto práv náležejících příslušníkům států dohodových, platiti zásada o nejvyšších výhodách.

Pokud konečně před válkou uzavřeny byly mezi příslušníky nepřátelských států smlouvy soukromé, jež z pravidla následkem vypuknutí války nemohly býti splněny, postavily se mírové smlouvy na stanovisko, že tyto smlouvy dlužno z pravidla pokládati za zrušené. Států spojenému a přidruženému přísluší však právo udržeti v platnosti takové smlouvy, jejichž zachování se jeví v obecném zájmu. Mimo to obecně zůstávají v platnosti určité, ve smlouvách mírových vypočtené druhy smluv, jmenovitě většina smluv pojišťovacích.

V duchu zmíněné zásady Wilsonovy, mířící k uvolnění vzájemných vztahů hospodářských, provedena byla jako první krok

k obecné úpravě svobody dopravy podrobnými předpisy v mírových smlouvách především zásada t. zv. svobody transitu, t. j. že Německo a jeho spojenci nesmějí klásti překážky převozu osob a zboží přes jejich území, a že také co do dovozu a vývozu nebudou činili rozdílu mezi jednotlivými státy. Tato zásada platí jak pro dopravu pozemní, tak pro dopravu vodní. Tu však zvláštními předpisy jest postaráno o uvolnění dopravy po velkých vnitrozemských tocích, tím totiž, že určité toky, totiž Labe, od ústí Vltavy, a Vltava od Prahy, Odry od ústí Opavice, Němen od Grodna a Dunaj od Ulmu, jakož i splavná část těchto vodních sítí, která od přírody slouží více než jednomu státu za přístup k moři, prohlášeny byly za toky mezinárodní, a nově upraveny byly právní poměry na mezinárodních tocích, které již doposud za mezinárodní byly uznávány, totiž Rýn a spodní Dunaj. Zmezinárodnění toků znamená, že na nich nesmí se činiti rozdílu mezi lodmi států spojených a přidružených a lodmi států pobřežních. Dále pak že nesmí na těchto tocích býti vybírány žádné poplatky, leda, pokud jde o dávky za používání přístavních zařízení. Také nesmějí na těchto tocích býti prováděna vodní díla, jimiž by mezinárodní doprava byla ztížena nebo znemožněna. Při určitých tocích, totiž při Rýně, Dunaji, Labi, Odře, a Němenu zřízeny mimo to zvláštní mezinárodní komise, jimž přísluší určitá práva pokud jde o provádění prací udržovacích, upravovacích a zlepšovacích na mezinárodní říční síti, i určitá práva, vybrati poplatky k těmto účelům.

Dodrobné předpisy konečně upravují i dopravu železniční.

Dodrobněji zmíníme se toliko o těchto obecných dopravních a hospodářských ústanoveních, pokud se dotýkají naší republiky.

Hořejšími předpisy o svobodě transitu dostane se již o sobě naši republika jako jednomu ze států spojených volnosti v osobní i nákladní dopravě přes Německo i Rakousko, i vylučuje se možnost, aby se kladly překážky jejímu obchodnímu styku s těmito státy v míře vyšší, než by se kladly státům jiným.

Abý však ve svém zámořském styku naše republika zcela byla osvobozena od závislosti na dobré vůli Německa, ukládá se v čl. 363. německé mír. sml. Německu, aby v přístavech hamburském a štětínském pronajalo naší republice na 99 let prostory, které budou podřízeny obecnému rádu o svobodných oblastech a určeny pro přímý transit zboží, pocházejícího z tohoto státu nebo do něho určeného. Ohraničení těchto prostor, jejich úpravu, způsob jejich upotřebení a vůbec všechny podmínky jejich zužitkování počítajíc v to cenu nájemného, určí komise, složená z jednoho zástupce německého, jednoho československého a jednoho zástupce Velké Británie. Tyto podmínky mohou býti přezkoumávány každých deset let.

Tím tedy jest řečeno, že vzhledem na předpisy o svobodě transitu a zmezinárodnění Labe a Odry budeme míti úplně volný

přístup k moři, a že pro naše zámořské vztahy obchodní nebude závadou, že zboží přes moře k nám nebo od nás dopravované musí, pokud jde o severní přístavy, přecházeti přes území německé.

K tomu je dodati, že podle článku 273. něm. mír. sml. a 225. rak. mír. sml. vyhražuje se i státům, které nemají mořského břehu, právo užívatí vlastní vlajky lodní, a že za domovský přístav těchto lodí se pokládá ono vnitrozemské místo onoho státu, v němž se povede rejstřík o těchto lodích. Tím umožněno i našemu státu, aby měl svoje loďstvo obchodní, resp., aby dával svým příslušníkům právo, vypravovati lodí pod naší vlajkou, co v případě válečných zápletek námořních států může míti značný význam praktický.

Abyste spojení vnitrozemských států s mořem ještě více se usnadnilo, upravily mírové smlouvy, jak jsme viděli, nově přepisují se plavby po tocích mezinárodních. Nás přímo se týká zmezinárodnění Labe od vloku Vltavy a Vltavy od Prahy, dále Odry od ústí Opavice a Dunaje od Ulmu.

Náš stát bude míti v komisi labské dva zástupce proti čtyřem zástupcům německým a po jednom zástupci britskému, francouzskému, italskému a belgickému. V komisi oderské bude jeden náš zástupce, tři zástupci Pruska a po jednom zástupci Polska, Anglie, Francie, Dánska a Švédska. V dunajské komisi, již ovšem připadne jen správa oné části Dunaje, jež nepodléhá již nyní Evropské komisi dunajské, t. j. část od Galace proti proudu, budou zastoupeny všechny státy poříční, Německo pak dvěma zástupci, konečně státy zastoupené v Evropské komisi dunajské, totiž Anglie, Francie, Itálie a Rumunsko, pokud, jako Rumunsko, nejsou státy pobřežními. Kdyby stát náš, nebo Jiho-slovansko, nebo Rumunsko chtěli podniknouti se zmocněním nebo jako mandataři mezinárodní komise na části dunajské říční síť tvořící hranici, práce za účelem úpravy, regulace, zřízení jezů a pod., budou na protějším břehu, jakož i na části řečiště ležící vně jejich území požívatí práva na všechna usnadnění, nutná k provedení studií a k uskutečnění a udržování těchto prací. Ustanovení toto může míti praktický význam při přístavních stavbách, jež by náš stát chtěl provést na Slovensku, nebo při regulaci dolního toku Moravy a Dyje, jež, pokud tvoří hranici, jsou výslovně prohlášeny za mezinárodní.

Tímto zmezinárodněním Labe, Vltavy, Odry a Dunaje má právě našemu státu ještě více, než obecnými předpisy o volnosti, transitu, býti usnadněn přístup k moři.

Abyste se usnadnil přístup k jaderskému moři, poskytuje čl. 322 - 324. rak. mír. sml. jako slabou náhradu za požadovaný korridor, naší republice zvláštní práva na trati z Bratislavy do Řeky a z Čes. Budějovic do Terstu. Totiž, že po těchto tratích může naše republika dopravovati zvláštní své vlaky vlastní, a že může postaviti si při těchto tratích topírny a dílny pro menší správký vozidel,

i že může ustanoviti zástupce, kteří by dohlédali na dopravu našich vlaků. Nedojde-li ke zvláštní úmluvě, nesmějí ovšem tyto vlaky sloužiti místní dopravě na cizím území. Podrobnější podmínky budou stanoveny dohodou, nedojde-li k ní, rozhodčím, jež jmenuje vláda britská.

Zásada volnosti přepravy platí podle čl. 326. rak. mír. sml. také pro dopravu telegrafickou a telefonickou. I tu však vyhražují se naší republice v čl. 327. zvláštní práva. Totiž zvláště, že Rakousko zřídí a bude vydržovati na žádost našeho státu přímé telegrafické a telefonické linky přes svoje území, za něž stát náš bude platiti určité poplatky podle zlevněného tarifu. Tyto linky budou výhradně určeny pro sdělení z naší republiky nebo do ní, a nesmějí Rakouskem býti přerušeny. I tu budou podrobnosti stanoveny dohodou, nedojde-li k ní, rozhodčím, jež určí Společnost národů.

Vedle povšechných závazků, jež podle mírových smluv sousední země musí na se vzíti, aby naší republice umožnily přímý styk obchodní se státy spojenými a přidruženými i dopravu mořskou, byly Německu uloženy dvě služebnosti ve prospěch našeho státu: Především musí opevňovací systém na jihu a východě Německa zůstati zachován v dosavadním stavu, tak že nesmí Německo proti nám zřizovati nových opevňovacích prací; za druhé pak může naše republika do pěti let žádati vystavění železnice, spojující po území německém stanici Slaný a Náchod. Náklady stavby půjdou ovšem na účet našeho státu.

Rakousku pak uložena služebnost pokud jde o užívání vod a elektřiny a pokud jde o vodní hospodářství vůbec, ovšem na základě vzájemnosti. Nedojde-li v těchto otázkách k dohodě mezi zúčastněnými státy, rozhodne rozhodčí jmenovaný Společností národů.

Po vytvoření nového státu na území kdysi rakouském jest však nutna i řada opatření rázu správního, jež mají jednak umožniti samostatnou správu na tomto území, jednak upraviti právní poměry, jež z rozdělení území kdysi společně spravovaného vznikají a to jednak mezi státy samými, jednak i mezi občany, kteří tak z občanů téhož státu se stanou občany států různým právním řádem se řídících. Mluví se tu někdy o opatřeních likvidačních a soubor těchto opatření se označuje jako likvidace Rakouska. Výraz tento není správný a mohl by zavdati podnět k nesprávným důsledkům. Likvidace totiž předpokládá zánik právního subjektu a znamená postup, jímž se jeho právní vztahy rozvažují po případě na nové subjekty převádějí. Kdyby po zániku Rakousko-Uherska byla nastala likvidace, bylo by bývalo nutno se všemi nástupnickými státy naložiti stejně, tedy učiniti je všechny spoluodpovědnými za válku. To však bylo nemožno vzhledem na stanovisko, jež jednolivé státy tyto k válce zaujímaly. Proto nebylo rozpadnutí Rakousko-Uherska kontroováno jako likvidace, nýbrž věc pojímána tak, že nynější Rakousko a nynější Maďarsko jsou jediní nástupci bývalého Rakousko-Uherska, kteří důsledkem prohrané války jsou

povinni sousedním státům postoupiti části svého území. Pokud tedy dochází k převzetí aktiv a passiv bývalého mocnářství naší republikou, nelze na tyto převody hleděti jako na výsledek likvidace, nýbrž jako na singulární sukcesí v určité právní poměry důsledkem převzetí území.

Z tohoto právního stavu vyplývají dva důležité důsledky: Především, že náš stát má nárok jen na ty součástky majetku bývalého mocnářství, jež výslovně v mírové smlouvě jsou mu přiřčeny, tedy v podstatě na ten státní majetek, jenž leží na jeho území, a to nikoliv jako společník likvidujícího společenství, nýbrž jako nový nabyvatel území dříve rakouského, tedy za těch podmínek, jež mírovou smlouvou jsou stanoveny; za druhé pak, že naopak náš stát ručí jen za ty rakouské závazky, jež mírovou smlouvou převzal. Naproti tomu Rakousko a Maďarsko jsou přírodními universálními nástupci bývalého mocnářství, tak že jim připadá na jedné straně jmění, jež není výslovně přiřčeno nikomu jinému, a ony jsou výhradně odpovědný za závazky, jež výslovně nebyly převzaty někým jiným.

Pokud jde o majetek státní, jež našemu státu připadá, stanoví čl. 256. něm. mír. sml. pokud jde o německý státní majetek na území dříve německém naší republice připadajícím, že získáváme všechna vlastnictví i statky náležející říši nebo státním německým a ležící v tomto území. Ke statkům státním počítají se podle téhož čl. i statky koruny i soukromý majetek bývalého císaře německého a jiných osob panovnických. Tohoto majetku však nenabýváme bezplatně, nýbrž bude náš stát povinen, aby zaň zaplatil cenu, jakou určí reparační komise a sice k rukoum této komise, jež zaplacenou částku připíše k dobru Německu na účtu jeho závazků k náhradě škod válečných.

Stejně upravena je v podstatě věc, pokud jde o bývalý rakousko-uherský majetek státní na našem území. I tu ustanovuje čl. 208. rak., že státy, kterým připadá území bývalého mocnářství rakousko-uherského nebo které vznikly rozkouskáním tohoto mocnářství, nabudou všech statků a všeho jmění vlády rakouské, bývalé a nynější, pokud leží na jejich vlastním území. Pod pojem statků a jmění vlády rakouské, bývalé i nynější zahrnuje tento článek statky, které náležely starému císařství rakouskému a podíl tohoto císařství na statech, které byly společným majetkem mocnářství rakousko-uherského, dále všechny statky koruny a soukromý majetek bývalé panovnické rodiny rakousko-uherské. K tomu výslovně dodává tento čl., že jmenované státy nemohou požadovati nic ze statků a jmění vlády rakouské bývalé i nynější, ležících mimo jejich vlastní území, tedy na př. ze státního majetku nacházejícího se ve Vídni, nebo z majetku, jenž, jako budovy vylanecké, se nachází v cizozemsku.

Také tu nepřipadá majetek na území naší republiky se nacházející do jejího vlastnictví bezplatně. Musí i zaň zaplatiti cenu, již určí reparační komise. Pro toto oceňování ustanovuje zmíněný

čl. některá pravidla. Především se má od ceny odpočítati suma úměrná naturálním dodávkám v pozemcích a materiálu, kterým pokud se týká tohoto jmění přispěly země, obce, a jiná místní zařízení samosprávná. Za druhé pak odečte se vedle dluhů na onom majetku pojištěných, jež, jak ještě uvidíme, nabývající stát musí převzít, taková část z nezajištěného dluhu státního našim státem převzatého, jaká odpovídá podle uvážení komise nákladům na převzatý majetek učiněným. I tuto kupní cenu připíše reparační komise k dobru Rakouska na úhradu jeho závazků z náhrady škod válečných. Jen určité statky případnou naší republice bezplatně; totiž, jak se rozumí samo sebou, majetek samosprávných korporací, dále školy a nemocnice, konečně majetek, jenž náležel dříve království českému, a jehož hlavní hodnota spočívá v dějinných upomínkách, které se k němu vízí (tedy na př. Hradčany, korunovační klenoty, a pod.).

Na druhé straně převezme naše republika určité dluhy na převzaté území připadající. Pokud jde o území převzaté od Německa, stanoví prostě čl. 254. něm. mír. sml., že přejímající stát převezme takovou část říšských i státních dluhů německých (předválečných), jaká podle uvážení reparační komise připadá na převzatou část německého státního území hledíc k poměru státních příjmů z onoho území plynoucích k celkové sumě státních příjmů stejného druhu. Státní příjmy, jež mají býti základem tohoto výpočtu, určí reparační komise, již mírová smlouva víže jen potud, že má vybrati takové příjmy, v nichž nejlépe se obráží platební schopnost území. Reparační komise též určí způsob, jakým se má toto převzetí části státního dluhu německého státu. Mírová smlouva Versailleská opět tu dává reparační komisi jen jakýsi přibližný návod. Doporučuje totiž tento postup: nabývající stát (tedy v tomto případě naše republika) převezme k placení úpisy státních půjček německých, jejichž držitelé jsou naši státní občané. Tedy náš stát by vydal na sumu, již z německých státních dluhů má převzít, státní půjčku, již by vyměňoval svým příslušníkům za státní půjčku německou. Kdyby však zůstal nějaký zbytek tímto způsobem nevyčerpaný — což ovšem u nás je vzhledem k nepatrnosti převzatého území málo pravděpodobno — tak že by náš stát měl Německu splatiti onen převzatý dluh, který takto nemohl uhraditi, má tuto platbu opět konati k rukoum reparační komise na úhradu německého závazku z náhrady škod válečných tak dlouho, dokud tento dluh nebude celý uhrazen.

Složitější je věc, pokud jde o bývalé státní dluhy rakouské. Tu mírová smlouva St. Germainská obsahuje v čl. 203., 205. a 206. rak. a přílohách k nim podrobné předpisy, jichž nemůžeme zde jednoduše uváděti. Stačí, že zásady jsou stejné, jak nahoře bylo vyloženo při státních dlužích německých. Mírová smlouva rak. však rozeznává: dluhy válečné, t. j. ty, jež byly uzavřeny v době od 28. července 1914 do 31. října 1918, dále dluhy předválečné a konečně dluh bankovkový.

O dlužích válečných ustanovuje čl. 205. rak., že jest činiti rozdíl mezi těmi válečnými dluhy, jež vyjádřeny jsou papíry rentovými, bony, obligacemi a bankovkami a dluhy ostatními (tedy na př. obchodními dluhy za dodávky). Z těchto ostatních dluhů odpovídá jedině nynější Rakousko a Maďarsko. Pokud jde o válečné dluhy titry vyjádřené, okolkuje každý stát ony titry, jež se nacházejí na jeho území. Tím má býti zabráněno, aby tyto titry, pokud nejsou na území Rakouském nebo mimo území bývalého mocnářství, nebyly uplatňovány proti Rakousku. Co každý z těchto států učiní s okolkovánými titry svého území, je jeho věcí, a má v tom směru i Rakousko plnou volnost. Jen nesmí se nároky z okolkováných titrů uplatňovati proti jinému státu, než proti tomu, který je okolkoval, pokud se ovšem při tom zavázal je uznati. Výjimka jest jen učiněna ve prospěch příslušníků a vlád jiných států, než oněch, kterým připadlo území kdysi Rakouské. Byli-li totiž před podpisem mírové smlouvy (10. zářím 1919) vlastníky rakouských válečných titrů, mohou uplatňovati své nároky, ovšem toliko proti Rakousku. K tomu jest ovšem srovnati čl. 261. něm., podle něhož Německo postupuje mocnostem spojeným a přidruženým všechny své pohledávky proti Rakousku, Uhrám (Bulharsku a Turecku) a zvláště ty, které vyplývají neb budou vyplývat z plnění závazků, jež převzalo vůči těmto mocnostem za války. Zkrátka tedy, za válečné dluhy rakouské ručí náš stát jen potud, pokud vyplývají z titrů nacházejících se na jeho území a to ještě jen potud, pokud sám uzná za dobré je honorovati.

Pokud jde o dluhy předválečné, rozeznává mírová smlouva St. Germainská dluhy zajištěné a nezajištěné. Zajištěné dluhy převezme ten stát, jemuž připadne objekt, na němž dluh je zajištěn, ovšem že se mu suma dluhu odečítá od kupní ceny onoho předmětu (dolů, železnice a pod.), kterou, jak jsme viděli, musí zaplatiti reparační komisi ve prospěch Rakouska. Byl-li předmět (na př. železnice) rozdělen mezi několik států, určí reparační komise klíč, v němž každý z nich převezme dluh na rozdělené věci váznoucí. Zajištěným dluhům mírová smlouva klade na roveň dluhy, jež Rakousko na sebe vzalo za účelem výkupu železnic a pod. (investiční půjčky). I rozdělení těchto dluhů určí reparační komise.

O nezajištěném dluhu platí totiž, co jsme nahoře poznali pokud jde o státní dluhy německé. Příloha k čl. 203. rak. však podrobně předpisuje způsob, jakým toto převzetí se stane. Základní její myšlenka jest asi tato: Každý stát okolkuje titry, jež se nacházejí na jeho území. Reparační komise určí podle klíče, jež stanoví tak, jak jsme poznali při státních dlužích německých, kolik který stát má převzít. Může se nyní státi, že suma převzatých titrů určité emise bude větší nebo menší než podíl, jež onen stát má z oné emise převzít podle rozhodnutí reparační komise. Tu se provede vyrovnání tím způsobem, že okolkuje-li některý stát (a převezme-li tím k hrazení) menší množství titrů, než naň z oné

emise připadá, musí to, čeho se ještě nedostává, dodati ve vlastních titrech poskytujících tytéž výhody, jako bývalé titry Rakouské, a titry takto vypravené odevzdati reparační komisi, jež z nich poskytne náhradu jednak těm státům nástupnickým, kteří okolkováním převzali větší podíl, než na ně připadá, jednak státům, kterým nepřipadlo území Rakouské, a jejichž příslušníci jsou držitelé předválečných titrů. Podrobné předpisy upravují měnu, na niž titry nové musí zníti i podíl, v němž držitelé starých titrů jsou po případě povinni přijati titry nové.

Již tu podotýkáme, že podle stejných zásad budou rozděleny dluhy správních celků (zemí, obcí), jež podle ustanovení míru St. Germainského budou rozděleny mezi nové státy. To bude pro nás praktické, pokud jde o části Dolních a Horních Rakous, jež nám připadly.

Třetí skupinu státních dluhů tvoří konečně dluh bankovní. Bankovky, jež v době rozpadnutí se Rakouska obíhaly, měly zvláštní právní ráz. Formálně ovšem byly dluhem banky. Ve skutečnosti však to byl dluh státní, poněvadž úhrada, na jejímž základě je Rakousko-Uherská banka vydávala, byly z největší části různé dlužní úpisy státní. Třeba by tento bankovní dluh byl z největší části válečným dluhem, přece ukládá se všem státům, jež vznikly na území kdysi rakousko-uherském, aby převzaly onu jeho část, jež reprezentována je bankovkami na jeho území obíhajícími. Proto má každý stát okolkovati bankovky rakousko-uherské banky na jeho území obíhající a do roka je vyměnit za vlastní své peníze. Bankovky takto z oběhu vzaté má pak každý stát předložiti reparační komisi, pod jejímž dohledem provede se likvidace rakousko-uherské banky podle těchto zásad: Především se z majetku banky vyloučí ty titry, jež jí byly odevzdány vládami rakouskými a uherskými ke krytí bankovek vydaných po 27. říjnu 1918. Majetníci těchto bankovek nemají nároku na žádné jiné jmění banky. Na likvidaci banky tedy budou míti účasť jen bankovky vydané do 27. října 1918 inclusive. Pohledávky z těchto bankovek mohou uplatňovati jen státy, a to pokud jde o státy, jimž připadlo území dříve rakousko-uherské po provedeném okolkování a vzeší těchto bankovek z oběhu. Úhradou těchto pohledávek bude celé jmění rak.-uh. banky, při čemž však reparační komise zničí ty titry rakouské a uherské, jež byly bance odevzdány k úhradě bankovek, jež obíhaly na území dříve rakousko-uherském. Kdyby totiž tyto titry zůstaly v platnosti, byla by zde sice vyšší úhrada, ale ani státy, ani držitelé bankovek by z toho neměli prospěchu, poněvadž držitelům bankovek dostalo se již náhrady od státu, jenž jim bankovky zaměnil za své peníze, státy by však tyto titry — předpokládaje, že jsou to titry předválečné — musily převzít podle klíče pro předválečné dluhy reparační komisí určeného, tak že by dávaly úhradu jen ze svého. Zbudou tedy jen titry, jež přesahují bankovky

na území kdysi Rakouskem sebrané. Tyto listy půjdou k tíži nynějšího Rakouska a budou úhradou bankovek, jež jednotlivými nástupnickými státy budou sebrány na území mimorakouském (tedy na př. ve starém Srbsku, v Polsku mimo Halič, ve starém Rumunsku), nebo jež obíhaly mimo mocnářství. Mimo to ovšem ručí držitelům i těchto bankovek všechna ostatní aktiva banky.

Mimo aktiva i passiva, jež takto naše republika převezme z majetku bývalého státu rakouského, případnou jí tyto předměty:

1. Podle čl. 93. rak. všechny archivy, knihy, právní listiny a vůbec doklady jakéhokoliv druhu o správách občanské, vojenské, finanční, soudní neb jiných v postoupených územích a to i pokud se tyto dokumenty nacházejí mimo jejich území, tedy zvláště ve Vídni. Pokud by tyto listiny se týkaly také správy rakouské, tak že bez újmy této správy nemohou být vydány, má Rakousko povolit k nim státu, jehož se týkají, volný přístup, ovšem pod podmínkou vzájemnosti.

Toho omezení však neplatí o dokladech vojenských, jež musí tedy být vydány státu, jehož se týkají, třeba by zároveň se týkaly i správy rakouské. Mimo to vydá Rakousko všechny spisy, listiny, předměty starožitné a umělecké, všechny pomůcky vědecké a knižní, které od 1. června 1914 byly z našeho území odcizeny, pokud nebyly zakoupeny u soukromých vlastníků, a konečně vydá ze svých veřejných ústavů naší vládě všechny spisy, listiny a paměti historické, které se přímo týkají dějin postoupených území a byly odtud odstraněny v posledních deseti letech. Navzájem náš stát vydá Rakousku všechny spisy, listiny a paměti ne starší dvaceti let, které se přímo týkají dějin a správy nového území rakouského a které jsou na našem území.

2. O vydání neb používání rejstříků, archivů a plánů, týkajících se ochrany vlastnictví průmyslového (patentů a známek), literárního a u řeckého budou uzavřeny zvláštní smlouvy.

3. Z předmětů historických neb uměleckých ceny vydá Rakousko naší republice listiny dějinné, rukopisy, mapy atd., které byly na rozkaz Marie Theresie vyvezeny Thaulowem z Rosenthalu; dále pak listiny z král. české dvorské kanceláře a z české dvorské komory a umělecké předměty, které byly výzdobou královského hradu pražského a jiných král. zámků českých a jež byvše odcizeny císaři Matyášem, Ferdinandem II., Karlem VI. (kolem roku 1718, 1723 a 1737) a Františkem Josefem I., jsou nyní v archivech, zámcích, museích a jiných ústředních ústavech veřejných ve Vídni.

Žádosti o vydání těchto předmětů předloží naše vláda výboru tří právníků jmenovaných reparační komisí, kteří prozkoumají podmínky, za kterých tyto předměty byly vyvezeny, učiní návrhy reparační komisi, jež rozhodne s konečnou platností.

K tomu je dodati, že čl. 196. stanoví: »Pokud se týká předmětů rázu uměleckého, starožitného, vědeckého neb dějinného,

tvůřících část sbírek, které dříve náležely vládě neb říši Rakousko-uherské a o kterých není jinakých ustanovení v této smlouvě, zavazuje se Rakousko: a) že uzavře, bude-li za to požádáno, se státy, o které jde, přátelskou dohodu, podle které jakékoliv části zmíněných sbírek a jakékoliv předměty výše vzpomenuté, které patrně náležejí ke kulturnímu majetku postoupených území, mohou být na základě vzájemnosti vráceny do krajů, kde vznikly; b) že nezcizí ani nerozptýlí nic z oněch sbírek a že nebude disponovati se žádným ze jmenovaných předmětů po 20 let, leda že by před uplynutím této doby bylo docíleno zvláštní dohody; že dále zajistí jejich bezpečnost i jejich dobré uschování a že jak ony předměty, tak inventáře, katalogy a správní listiny o oněch sbírkách budou přístupny studujícím příslušníkům každé mocnosti spojené a přidružené.«

4. Postoupí Rakousko pobřežním státům část vlečných parníků a člunů podunajských, jakou určí rozhodčí jmenovaný Spojenými státy americkými s ohledem na oprávněné zájmy zúčastněných stran, zvláště na základě dopravy plavební v posledních pěti letech před válkou.

5. Čl. 318. rak. upravuje podrobně rozdělení vozidel železničních mezi nástupnické státy v podstatě tak, že trať, jež mají vlastní vozidla, budou tato vozidla odevzdána v plném počtu podle posledního inventáře před 4. listopadem 1918, pokud jde o postoupené trať, jež nemají vlastních vozidel, provede se rozdělení vozidel sítě, k níž postoupená trať náleží, komisí znalců, jmenovaných mocnostmi spojenými a přidruženými, v níž Rakousko bude zastoupeno. Zásoby, movitosti a nástroje budou odevzdány za týchž podmínek, jako vozidla.

6. Vydá vláda rakouská naší republice příslušnou část rezerv nashromážděných státem nebo pod státním dozorem a určených k tomu, aby na našem území mohlo působiti pojištění sociální a státní. Rozumí se, že za to bude náš stát práv ze splnění závazků z onoho pojištění vyplývajících. O podrobnostech má být uzavřena zvláštní smlouva; kdyby k ní nedošlo, rozhodne komise složená ze zástupců obou států a ze tří osob, jež jmenuje správní rada mezinárodního úřadu práce z příslušníků jiných států. Rozhodnutí komise podléhá však schválení Rady společnosti národů. (Pokud jde o území kdysi německé v. stejné ustanovení v čl. 312 něm).

7. Pokud jde o odpočinkové platy občanské i vojenské ustanovuje jen čl. 216. rak., že osoby, jež se staly mírovou smlouvou nebo byly uznány za příslušníky našeho státu, nemají nároků proti vládě rakouské, tedy, že záleží na naší vládě, jak s těmito nároky naloží.

8. O odkazech, darech, stipendiích a nadacích všeho druhu založených neb zařízených v bývalém mocnářství rakousko-uherskem a určených příslušníkům bývalého mocnářství (tedy i těm, již

mírovou smlouvou se stali příslušníky československými), ustanovuje čl. 266. rak., že musí, pokud se nacházejí na území nyní rakouském, býti dány k dispozici oné mocnosti spojené a přidružené, ježmiž příslušníky zmíněné osoby nyní jsou, a to v takovém stavu, v jakém se nalézaly dne 28. července 1914, přihlížejíc k platbám řádně vykonaným k účelům nadace.

9. Obecně ustanovuje čl. 215. rak., že zvláštní dohodou upraví se mezi zúčastněnými státy otázky finanční, které se staly nutnými rozkouskovaním mocnářství a novým uspořádáním veřejných dluhů a měny, zvláště pokud jde o banky, pojišťovací společnosti, spořitelny, i poštovní a pod. Kdyby nedošlo ke shodě, rozhodnou rozhodčí jmenovaní reparační komisi. Rovněž bude zvláštními smlouvami podle čl. 273. rak. upraven rozvrh majetku, náležejícího hromadným útvarům a veřejným osobám právnickým, působícím v územích, rozdělených touto smlouvou.

Stala se již zmínka, že podle čl. 78. rak. (jako ostatně i podle čl. 85. něm.) mohou osoby, jež použijí práva opce, podřezání nemovitý majetek ve státě svého dřívějšího státního občanství, movitý majetek pak beze všech cel a poplatků do určité lhůty přenést do nové své vlasti. K tomu ještě dodali, že podle čl. 266. rak. je vláda rakouská povinna vydati těm bývalým příslušníkům rakousko-uherským, kteří mírovou smlouvou nabyli nového státního příslušenství, všechny jejich statky a práva, jež mají na území rakouském a to proslá všech daní a dávek, jež snad byly zavedeny neb zvýšeny po 3. listopadu 1918. Navzájem ovšem podle čl. 267. rak. nepodléhá jmění nynějších rakouských příslušníků na našem území oněm mimořádným opatřením, jež podle čl. 249. státy spojené a přidružené mohou učiniti proti jmění příslušníků nepřátelských.

Naši příslušníci podrží v Rakousku všechna práva vyplývající z vlastnictví průmyslového, literárního a uměleckého, která jim náležela v době postoupení území podle zákonů tehdy platných. Podobně platí navzájem o stejných právech nynějších Rakušanů na území postoupeném. Pojišťovací společnosti československé budou moci ještě po deset let provozovati své obchody na území rakouském a naopak pojišťovny rakouské na území československém, nepodléhajíce jiným omezením, než která by ten který stát současně uložil i pojišťovněm vlastním.

Zvláště však důležité jest, že podle čl. 222. rak. mír. sml. mohou vláda rakouská a československá uzavřítí spolu úmluvy, jimiž by si poskytly zvláštní celní soustavou výhody pokud jde o určité produkty přírodní neb výrobky pocházející neb dovezené z těchto zemí, s tou výhradou, že těchto výhod nemožno se dovolávali po pět let ostatní státy spojené a přidružené, ač jinak podle zásady o největších výhodách každá výhoda některému státu poskytnutá vztahuje se na všechny státy spojené a přidružené. Mimo to nesmí Československo (a Polsko) po 15 let na vývoz produktů uhelných dolů do Rakouska uvaliti jiných vývozních poplatků, než

jež vybírají při vývozu do kterékoliv země jiné, má pak uzavřítí o vzájemné dodávce uhlí a surovin zvláštní úmluvy, dokud pak k nim nedojde má, ovšem nejdéle po tři léta, dodávati bez vývozního cla a bez jiného omezení Rakousku takové množství uhlí a lignitu, jaké určí, nedojde-li k dohodě, reparační komise hledíc k dosa- vadní dodávce i přebytku uhlí, jež v Československu zbývá pro vývoz. Navzájem musí Rakousko dodávati suroviny podle určení reparační komise. Do stejnou dobu musí Československo umož- niti kupcům rakouským, aby tyto předměty nakupovali za stejných výminek, jako kupci domácí. O sporech rozhoduje reparační komise.

Velmi složité jsou předpisy týkající se vzájemných vztahů soukromoprávních mezi příslušníky československými a příslušníky států jiných.

Naši příslušníci mají ve všech těchto směrech postavení zvláštní: za války nakládalo se s nimi ve státech dohodových jakožto s rakouskými a uherskými příslušníky podle pravidel platných pro příslušníky nepřátelských zemí, a naopak majetek příslušníků dohodových států podlehal na území nyní českosloven- ském omezením, jimž podléhal tu majetek nepřátelský. Naproti to- mu majetek německý a rakouský u nás a náš v Německu a v Ra- kousku nebyl postižen opatřeními přípustnými proti majetku nepřá- telskému. Až v okamžiku rozpadnutí se mocnářství Rakousko- Uherského se poměry úplně změnily. Od té doby majetek náš ve státech dohodových a majetek dohodový u nás byl vyňat z nepřá- telských opatření a opačné platí, pokud jde o náš poměr k Ra- kousku a k Německu.

Mírové smlouvy mohly ovšem upravit jen poměry mezi ne- přátelskými skupinami, tedy, pokud o naši otázku jde, poměry mezi příslušníky států dohodových na jedné, příslušníky německý- mi, rakouskými, uherskými, bulharskými a tureckými na straně druhé. Nemohly tedy upravit poměr našich příslušníků k pří- slušníkům států dohodových. Následkem toho otázka, jak nově navázati vztahy hospodářské mimořádnými opatřeními, válečnými zasažené z toho důvodu, že za války naši příslušníci ve státech dohodových a dohodoví příslušníci u nás podléhali předpisům o nepřátelích, bude řešena zvláštní smlouvou nebo smlouvami mezi námi a státy dohodovými. Částečně, totiž, pokud jde o poskytnutí výhod celních (mimo ty, jež poskytne podle čl. 222. rak. Rakousku) státům dohodovým podle zásady největších výhod, o volnost průvozu územím československým, ovšem za předpokladu vzájemnosti, a o vstoupení v určité mezinárodní smlouvy obecné, stala se již tato smlouva a byla podepsána sou- časně s mírovou smlouvou s Rakouskem. Pokud však jde o sou- kromoprávní vztahy v užším smyslu, je prozatím jen upraven náš poměr ke státům, jež válčily na straně Německa. Na způsob, ja- kým bude řešen náš poměr ke státům dohodovým v tomto směru, poukazuje jen čl. 249. b. rak., stanovící, že nebudou, pokud jde o

mimořádná opatření válečná, za rakouské příslušníky považovány osoby, jež do šesti měsíců po tom, co nabude platnosti tato smlouva, dokáží, že nabyly ipso facto státního občanství mocnosti spojené a přidružené, tedy také ty, jež ipso facto se staly občany československými, třeba by, nabyvše na našem území domovského práva teprve po 1. lednu 1910, musily o přiznání státního občanství se zvlášť ucházeti.

Z toho plyne, že proti našim státním občanům nemohou státi dohodové činiteli mimořádná opatření, mají-li majetek na jejich území. Ze státy, jež bojovaly na straně Německa, tak učinili nemohou, plyne ovšem z toho, že tyto státy vůbec podle čl. 249. a. nová mimořádná opatření proti majetku dohodovému na svém území činit nesmějí, ano za války učiněná musí zrušiti a škodu nahraditi. Naproti tomu podle čl. 267. rak. nesmí ani náš stát činit mimořádná opatření válečná pokud jde o majetek nynějších rakouských příslušníků na našem území, a pokud by je byl po 3. listopadu 1918 učinil, musí škodu napravit. (Podobně čl. 297. h. 2. něm.).

Zvláštní oddíl obou mírových smluv upravuje otázku, jak se mají vyrovnati předválečné a za války dospěší dluhy. Může tu, jak jsme viděli, nastati jakési odúčtovací řízení před zvláštními k tomu určenými úřady; přebytek, jenž by z toho odúčtování vyplynul ve prospěch Německa, Rakouska atd. bude pak zase zúčtován na náhradu škod válečných. Tyto předpisy nevztahují se však podle čl. 271. rak. na obligační poměry mezi našimi a rakouskými příslušníky — vždyť tu nedošlo k přerušení obchodních styků válkou. Důležité však jest ustanovení čl. 248. d. rak. srv., i čl. 296. d. něm., podle něhož měna a kurs, v níž se má státi vyrovnání takových dluhů, určena bude, pokud jde o Polsko a Československo, reparační komisí, pokud by mezi těmito státy a Rakouskem se nestala dohoda přímo.

Obchodních styků našich dotýká se též ustanovení čl. 235. rak. souhlasně s čl. 283. něm., podle něhož se Rakousku a Německu ukládá, aby neodepřely svého souhlasu s ujednáními, jež mají býti uzavřeny ve smyslu obecných mezinárodních úmluv poštovních a telegrafních, s novými státy. Rozumí se, že též jinak účastní se naše republika oproti státům ústředním onoho postavení podle zásady největších výhod, jež v různých směrech jednotlivé předpisy hospodářské státům dohodovým vyhražují.

Důležitý rozdíl v tomto směru je však zase následkem zvláštního mezinárodního postavení našich příslušníků za války, pokud jde o smlouvy soukromé. Podle čl. 251. rak. a 299. něm. prohlášují se smlouvy mezi nepřátelskými státními příslušníky za zrušené od toho okamžiku, kdy právě strany staly se nepřátelskými. Z toho pravidla je ovšem řada výjimek, zvlášť pokud jde o smlouvy pojišťovací; zvlášť pak může vláda státu dohodového, jehož

příslušník je stranou smluvní, žádali, aby smlouva v obecném zájmu zůstala v platnosti. Naproti tomu v poměru mezi našimi a rakouskými příslušníky zůstávají všechny smlouvy v platnosti — výjímaje smlouvy o prodeji zboží přes moře uzavřené před 1. lednem 1917 (čl. 268. rak. srv. i čl. 299 d. něm.).

Mírové smlouvy zavádějí též zásadu, že lhůty soukromoprávní a procesní se vypuknutím nepřátelství staví (čl. 252. a 253. rak., 300 a 301 něm.). Čl. 269. upravuje tyto předpisy pro vzájemné vztahy mezi příslušníky našimi a Rakouskými tak, že přerušení toho trvá místo od počátku války, ode dne, který určí správním opatřením náš stát jako den, jímž počínaje vztahy mezi smluvními stranami staly se po právu nebo ve skutečnosti nemožnými, a že výraz »po dobu války« má v těchto vztazích býti nahrazen výrazem »po dobu mezi dnem právě zmíněným a dnem, kdy mírová smlouva nabude platnosti.«

V. O Společnosti národů a mezinárodní organizaci práce.

Myšlenka vytvořiti společenský útvar nadřízený státům, jenž by umožňoval hladké rozvíjení se styků mezinárodních zvláště smírným vyrovnáváním mezinárodních sporů, jest téměř tak stará, jako dnešní státy. Ve starověku a ve středověku, pokud tu již můžeme mluvit o mezinárodních vztazích, potřeba tohoto nadstátního společenství nebyla tak citelnou, poněvadž římské císařství obejmalo celý tehdejší civilisovaný svět, po něm pak katolická církev a s ní »svatá římská říše německého národa« převzaly lutěž snahu v jediné imperium spoutati všechny civilisované národy. Není tedy náhodou, že první podnět k vytvoření nadstátního společenství vyšel z Čech, jež podle slov Palackého, byly již od r. 1419, »první stát laický ve křesťanstvu«. Tu vznikla za Jiřího z Poděbrad v r. 1462 po zrušení kompaktát poprvé »idea vymanění vlády světské v Evropě vůbec z moci hierarchické, osvobození panovníkův a knížat křesťanských od poručnictví římského, konečně zrušení fikce středověké o dvojím meči, a uznání ve světě politickém práva národův co práva božího; knížata měli napotom scházeti se dohromady, bráti záležitosti mezinárodní do rukou svých k společnému rozhodnutí, a vyměřovali papeži i císaři zespolka sami, pokud čára; byl to tedy úplný opak toho, oč usilováno v Římě, byla negace středověkosti a počátek novověkého práva mezi národy« (Palacký: Dějiny, sv. IV. částka 2. kniha XV. čl. 4., str. 209.) Bohužel poselství v tomto duchu vyslané r. 1464 ke králi francouzskému Ludvíku XI. zůstalo bezvýsledným; vliv církve byl ještě příliš silný.

Ale myšlenka sama nezanikla, a můžeme opět s dosti učinným zjištěním, že pod dojmem hrůz třicetileté války to byl opět Čech-Komenský, jenž radil »pokolení lidskému, zejména pak mužům učeným, pobožným a mocným v Evropě: Soud sobě zvolme a vyhledejme mezi sebou, co by bylo lepšího« (Panergesie VIII. 13.) a: »Jednou snad dá Bůh, aby na kongresu nějakém všeobecném sešly se hlavy světa, aby rokovaly o nápravě věcí a zašlosti lidských« (Panergesie II, 12—13.).

Ani tehdy však ještě doba nebyla zralá pro toto pojetí státního společenství. Naopak rozvoj moci zeměpanské, jenž následoval po třicetileté válce, posilovaný státní teorií vybudovanou na myšlence pojmové neomezenosti a nedotknutelnosti suverenity státní, vzdaloval lidstvo spíše od těchto cílů, než by je k nim vedl.

V tom ani filosofie osvícenská budující učení o státu na společenské smlouvě a spojující myšlenku svobody a rovnosti všech lidí s myšlenkou jejich bratrství, jež právě jen státy násilím vzniklými bylo slumeno, nepřinesla podstatnější změny, přes nadšené a přesvědčivé výklady Rousseauovy ve Francii a Kantovy v Německu. V osobě Napoleonově ještě jednou, naposled oživila myšlenka světového císařství, reakce proti němu však, hlavně probuzení národního ducha v Německu, oddálilo uskutečnění snu o všelidském bratrství, jež by i v nadstátním zřízení se projevovalo, na více, než sto let. Německo totiž uskutečnivší během XIX. století své státní sjednocení, zaměnilo příliš brzy humanní ideály svého Herdera a Kanta za šilené sny pangermanistů. V jejich očích německá kultura, toť nejvyšší květ lidství, jejím šířím je pruské království se svou armádou, ostatní státy a národy mají jen potud právo na existenci, pokud nepřekážejí jejím egoistickým snahám. Myšlenka, že by Německo mohlo podléhati téměř mezinárodním pravidlům, jako jiné státy, že by snad musilo se podřídit nějakému mezinárodnímu soudu, byla lidem v tomto duchu vychovaným nenesitelná. O tento odpor rozbíjely se hlavně snahy o zavedení mezinárodního soudnictví, zvláště též pokusy, jež v r. 1899 a 1907 byly z podnětu Ruska podniknuty na mírových konferencích v Haagu. Na těchto konferencích došlo sice k vytvoření mezinárodního soudnictví a mnoho důvtipu vynaloženo na vymyšlení řízení, jímž by se v případě sporu mezi státy předešlo válce, ale usnesení ta to neměla, jak se ukázalo, mnoho praktické ceny. Hlavně proto, že k nátlaku Německa a Rakousko-Uherska byla zamítnuta závaznost tohoto smírného vyřizování sporů a přijata jen zásada, že se ony smírné cesty státům doporučují, a to ještě jen, netýká-li se spor »cti a podstatných zájmů« států.

Teprve hrůzy světové války přivedly snad všem národům světa před oči nutnost vytvořit nadstátní společenství, zaručující Irvalý mír. Byli to státníci dohodových států mezi nimi zvláště Wilson a Masaryk, kteří opět a opět poukazovali na to, že všechna bída válečná a všechny neslýchané oběti tu přinesené by byly marné, kdyby mír neznamenal odklonění se od dosavadních metod

mezinárodní politiky. Vidělo se především, že světový mír bude stále ohrožen, dokud nebudou státy vybudovány na myšlence sebeurčení národů, t. j. dokud se nedostane jednolitým národům střední a východní Evropy, kteří v kultuře nezůstávají v ničem za nejvyspělejšími národy světa, možnosti, aby své zvláštní schopnosti uplatnily v samostatném životě státním. Vidělo se však na druhé straně, že zásada sebeurčení národů by zůstala prázdným heslem, kdyby nebyla doplněna nadstátním, světovým společenstvím. Neboť sebeurčení národů znamená pro život národů totéž, co svoboda pro život jednotlivce. Jako pak svoboda jednotlivce se zvrhá v libovůli, nepodřídí-li se s jinými společnému právnímu řádu, jež by jim všem zaručovalo, že svoboda jednoho nebude otroctvím druhého; tak i sebeurčení národů velmi snadno by se zvrhlo v novou mezinárodní anarchii a zuřivý boj všech proti všem, kdyby právě nad státy nebylo společenství, jež by ochránilo slabých proti libovůli silných, a jež by společným právním řádem, jemuž všechny státy by podlehalo, zaručovalo, že sebeurčení jednoho nestane se poddanstvím pro druhý.

Proto z prvních úkolů, jichž se podjala mírová konference, bylo vypracováni řád tohoto nadstátního společenství. Tak došlo k »úmluvě o společnosti národů«, jež tvoří první část Mírových smluv uzavřených s Německem, Rakouskem, Uherskem, Bulharskem i Tureckem.

Zakládajícími členy Společnosti národů (sp. n.) jsou všechny státy, jež bojovaly proti Německu a jeho spojencům na straně Dohody, pokud byly na mírové konferenci zastoupeny (tedy mimo Rusko); mezi nimi ovšem i naše republika. Mimo tu určitě neutrální státy byly přizvány, aby dodatečně ke Společnosti přistoupily, což se z největší části již stalo. Ostatní státy, tedy zvláště Německo a jeho spojenci a státy, jež vzniknou na půdě dříve ruské říše, mohou se stát členy sp. n., bude-li jejich přijetí schváleno dvěma třetinami Shromáždění (souboru všech členů), předpokládá se, že poskytnou účinné záruky svého upřímného úmyslu zachovávat své mezinárodní závazky a že přijmou sp. n. předepsanou úpravu svých branných sil a své výzbroje vojenské, námořní a vzduchoplanební. Samosprávné kolonie (na př. Kanada, Austrálie, Jihoafrická Unie) kladou se naroveň státům.

Orgány sp. n. jsou Shromáždění, Rada a úřad tajemnický. Shromáždění je soubor všech členů, kteří se budou scházeti v pravidelných obdobích. Ve schůzích Shromáždění má každý člen po hlasu, a nesmí mít více, než tři zástupce.

Rada skládá se ze zástupce Ameriky, Anglie, Francie, Itálie a Japonska a ze čtyř dalších členů zvolených Shromážděním (prozatím jsou jimi zástupce Belgie, Brazílie, Španělska a Řecka).

Které věci náležejí před Radu a které před Shromážděním ustanovuje úmluva jen zcela obecné, totiž, že to jsou otázky spadající do oboru působnosti sp. n. neb dotýkající se světového míru. Přenechává se tedy praxi, jak bude vymezena vzájemná

kompetence těchto dvou orgánů. Ke každému usnesení, vyjímaje taková, jež týkají se jednacího řádu a určitých otázek v mírových smlouvách vypočtených, vyžaduje se jednomyslností všech členů ve schůzi zastoupených. Pro to také jedná-li se v Radě o otázkách, jež se zvláště dotýkají zájmů určitého člena, jenž není právě členem Rady, má onen člen býti vyzván, aby se zúčastnil dotyčného sedění Rady.

Cílem sp. n. jest podporovati rozvoj součinnosti mezi národy a zaručiti jim mír a bezpečnost. Prostředky k tomuto cíli vedoucí pak jsou:

1. Omezení zbrojení. Podle čl. 8. má státní zbrojení býti omezeno na minimum, jež stačí k bezpečnosti státu a k vynucení mezinárodních závazků společným postupem. Plány tohoto postupného odzbrojování vypracuje Rada. Prvním krokem k tomuto obecnému odzbrojení, jsou omezení, jež mírové smlouvy ukládají Německu a jeho spojencům pokud jde o jejich brannou moc a její výzbroj. Členové mají mimo to si vzájemně sdělovati údaje o míře a rozvrhu svého zbrojení a o svých programech vojenských. Soukromá tovární výroba zbraní a jiného materiálu válečného bude omezena.

2. Veřejnost, spravedlnost a čestnost mezinárodních vztahů. K tomuto cíli má býti odstraněna tajná diplomacie tím, že podle čl. 18. budou napříště dohody mezi členy sp. n. platny jen tehdy, budou-li zapsány Úřadem tajemnickým a jim uveřejněny. Všechny starší smlouvy, jež by odporovaly úmluvě o sp. n. prohlašují se za neplatné.

3. Smírné vyřizování sporů. Všichni členové sp. n. se totiž vzájemně zavazují, že budou šetřiti a hájiti nynější územní celistvosti a politické nezávislosti všech členů sp. n. proti každému vnějšímu útoku. Avšak nejen přímý útok, nýbrž i již hrozba válkou, ať se přímo dotýká některého člena, nebo ne, se prohlašuje v čl. 11. za věc dotýkající se zájmů celé sp. n., jejíž povinností jest, aby učinila opatření vhodná k tomu, aby se mír mezi národy účinně uchránil.

Vznikne-li tedy spor mezi členy sp. n. nesmí žádná strana sáhnouti ke zbraní, dokud se neučiní pokus o smírné vyřízení věci. Tento pokus může se státi dvojím způsobem: buď řízením před rozhodčím soudem, nebo řízením před Radou sp. n. Záleží na stranách, kterou cestu vyvolí. Očekává se, že členové postupně mezi sebou uzavrou o tom smlouvy, které spory a před který rozhodčí soud miní přiváděti. Na rozsudek rozhodčího soudu jsou pak vázány nejen strany, nýbrž i ostatní členové sp. n. potud, že nesmí žádný z nich se chopiti zbraně proti členovi, jenž takovému rozsudku se podvolí, a že, nevykoná-li se rozsudek, navrhne Rada opatření, jak mu dodati účinnosti. Do tří měsíců po rozsudku nesmí se vůbec ke zbraní sáhnouti.

Druhý způsob řešení sporů, řízení před Radou, nepředpokládá zvláštní nějaké předchozí úmluvy, nýbrž může nastati i k

žádosti i jen jedné strany, tedy i na př. tehdy, nedohodnou-li se strany o tom, jakým způsobem spor smírně vyříditi. Rada se přičiní nejdříve, aby mezi stranami samými došlo k dohodě. Nepodaří-li se jí to, vyšetří předmět sporu a uveřejní tato zjištění se svým dobrým zdáním o tom, jak by bylo nejlépe spor urovnati. Bylo-li toto dobré zdání usneseno v Radě jednomyslně, má přibližně stejný účinek, jako rozsudek rozhodčího soudu. Nemožou-li se členové Rady shodnouti, přenechává se pak všem členům, aby jednali tak, jak uznají za nutno k zachování práva a spravedlnosti. Rada může ostatně buď z vlastního podnětu nebo k návrhu některé strany spor vznést na Shromáždění. V tomto případě má usnesení většiny v Shromáždění, přidali-li se k ní všichni členové Rady, stejný účinek, jako jednomyslný nález Rady.

Není tedy ani podle nynější úmluvy o sp. n. možnost války vyloučena. Válka je přípustna především proti členovi, jenž by se nepodvolil rozsudku rozhodčího soudu nebo jednomyslnému nálezu Rady (většiny Shromáždění), tedy jako forma exekuce. Je dále přípustna v případě, že Rada nemůže o věci dojíti k jednomyslnému nálezu. V obou případech však teprve tři měsíce po vynesení rozsudku neb nálezu, tak že lze očekávati, že za tuto dobu válečná vášeň ochladne, a že se najde přece nějaké východisko. Za třetí pak je nejen přípustna, nýbrž po případě uložena v případech, kdy některý stát by jednal proti předpisům o smírném vyřizování mezinárodních sporů. Sáhně-li totiž některý člen ke zbraní mimo případy a podmínky dovolené války, pokládá se jeho čin za válečný čin proti všem ostatním členům sp. n. V tom případě jsou všichni členové povinni přerušiti s provinilým členem veškeré styky obchodní a finanční a to nejen styky mezi státy, nýbrž i styky mezi příslušníky svými aneb státu třetího s jedné strany a státu provinilého se strany druhé. Tedy nejpřísnější blokáda. Vedle toho však Rada vypracuje plán, podle něhož jednotlivé státy mají přispěti vojenskou mocí k tomu, aby provinilý stát společným branným podnikem byl donucen k dodržení svých závazků. Tu tedy válka bude míti ráz trestu. Ostatní členové jsou povinni vzájemně si pomáhati, aby snáze snesli škodlivé snad následky hospodářské blokády, i aby usnadnili společný podnik válečný.

Přibližně totéž platí, vypukne-li aspoň mezi dvěma státy z nichž jen jeden jest, nebo žádný není členem sp. n. Tu totiž bude stát mimo sp. stojící vyzván, aby pro tento spor na sebe vzal povinnosti člena sp. n. Nevyhoví-li této výzvě, naloží se s ním jako se státem provinilým.

4. Společnost národů přejímá určité úkoly správní. Tak jmenovitě pokud jde o správu kolonií dříve německých a o území osvobozené ze jha tureckého stanoví čl. 22. tyto zásady:

Území tato se rozřídí ve tři skupiny: První skupinu tvoří území oněch národů, doposud pod vládou tureckou, kteří jsou již dosti pokročili, aby se ustavili v samostatné státy, potřebují však rady a pomoci při své vnitřní správě. Tu bude určitý stát pověřen

sp. n., aby jejím jménem tuto pomoc onomu mladému státu poskytoval. Do druhé skupiny náležejí území, jež obývána jsou kmeny, kteří ještě vůbec nejsou s to, aby se samy spravovaly. Tu bude určitý stát pověřen mandátem, aby se ujal správy tohoto území, při čemž má povinnost, dbáti především blaha a rozvoje domorodého obyvatelstva, jehož nesmí zvláště zneužívatí pro vlastní potřeby válečné. Do třetí skupiny konečně patří území spoře obydlená, malého rozsahu, vzdálená od středisek vzdělanosti (na př. ostrovy lichomořské); tu může mandatář toto území přičleniti ke svému území a spravovati podle svých zákonů, dbaje ovšem při tom blaha domorodců. Každý mandatář je povinen podávati Radě roční zprávy o území, jež mu bylo svěřeno, a Rada též určí, nedohodnou-li se členové sp. n. sami o tom, bližší podmínky, jak mandát v jednotlivém případě se má vykonávati.

Další správní úkoly bude míti sp. n. pokud jde o mezinárodní úpravu pracovních poměrů. K tomu cíli byla sice současně založena zvláštní mezinárodní organizace mezi členy sp. n., jež má své orgány a svá pravidla správní, jež však přece v určitých směrech bude pokládána za součást organizace sp. n.

Konečně vypočítává čl. 23. a 24. řadu dalších úkolů pokud jde na př. o volnost mezinárodního obchodu, o mezinárodní boj proti nakažlivým nemocem, o pomoc, již Úřad tajemnický má poskytnouti jiným mezinárodním institucím atd. Napříště všechny mezinárodní instituce budou podléhatí pravomoci sp. n.

Z toho patrno, že sp. n. bude míti hojně úkolů, a že bude záviseti od důvěry, již jednotliví národové k této instituci budou míti, vyvine-li se v to, co podle úmyslu svých zakladatelů má býti: v pevnou záruku trvalého, světového míru a nástroj bratrských styků mezi národy. Pak dosáhne civilisovaný svět toho, po čem u nás již před pěti sty lety toužil Jiří z Poděbrad a před třemi sty lety Komenský, i čemu velkou část své zahraniční činnosti za války věnoval Masaryk.

Trvalý mír má však býti zabezpečen nejen uznáním zásady sebeurčení národů, a vytvořením nadstátního společenství ve formě společnosti národů, nýbrž i zvláštní úmluvou o mezinárodní úpravě poměrů pracovních. Mírový kongres byl si totiž vědom, že sociální otázka nabývá v jednotlivých státech takového rázu, že by nejen vnitřní klid v tomto státě samém, nýbrž i mezinárodní vztahy mohly býti ohroženy vnitřními rozmrškami. Proto vedle politické organizace, již jest společnost národů, tvoří mírovými smlouvami tytéž státy organizaci zvláštní, jejímž úkolem jest, aby umožňovala mezinárodní dohody o úpravě pracovních poměrů, tak, aby stát, jenž uznává oprávněnost nároků vrstev sociálně slabých, nebyl poškozován konkurencí národa méně svědomitého. Orgány této mezinárodní organizace práce budou mezinárodní konference a mezinárodní úřad práce, řízený správní radou. V mezinárodní konferenci má dojíti k součinnosti mezi různými činiteli, kteří v jednotlivých státech nejvíce jsou interesováni na otázkách, o něž tu

půjde. Proto vysílá do této konference každý stát po čtyřech zástupcích, z nichž dva zastupují vládu, z druhých dvou jeden dělnictvo, a jeden zaměstnavatele. Každý z těchto delegátů hlasuje samostatně, takže jest možno, aby na příklad zástupcové dělnictva se dohodli o společném postupu. Jako výkonný orgán této generální konference bude fungovati mezinárodní úřad práce, podřízený 24členné správní radě. Také v této správní radě dojde uznání zásada parity potud, že v ní bude dvanáct zástupců vlád, 6 zástupců dělnictva a 6 zástupců zaměstnavatelů. Mezi zástupci vlád bude 8 zástupců oněch států, jejichž průmyslový význam podle uznání Rady společností národů jest nejvýznačnější. Tento mezinárodní úřad práce povede v patrnosti otázku, týkající se průmyslu a práce, a mající význam mezinárodní, bude též konati přípravná šetření o jednotlivých otázkách pracovních, a jiné úkoly, jež by mu správní rada přikázala. Konference může se dvouřefinovou většinou hlasů usnésti na určitém řešení otázek, pracovního poměru se týkajících, a může svému usnesení dáti buď formu doporučení, nebo formu mezinárodní úmluvy.

Při doporučení záleží pak na jednotlivém státě, jak a pokud mu míní vyhověti. Při návrhu úmluvy jest každý člen povinen podniknouti, čeho třeba k její ratifikaci.

Důležité jest, že správní rada bude míti i jakousi moc výkonou proti oněm státům, jež by nedostály povinností, které na základě takovéto úmluvy neb doporučení na sebe vzal. Organizace dělnické a zaměstnavatelské mají totiž právo, podati v tom smyslu stížnost k mezinárodnímu úřadu práce. Správní rada pak může onen stát vyzvati, aby o této stížnosti se vyjádřil. Vedle toho má každý člen právo, podati u mezinárodního úřadu práce stížnost proti jinému členu, který podle jeho mínění nezabezpečuje uspokojujícím způsobem provedení úmluvy, kterou oba ratifikovali. Nestáčí-li v takovémto případě vysvětlení, jež by si správní rada od obviněného státu vyžádala, může k návrhu správní rady generální tajemník Společnosti národů vybrati ze zvláštního seznamu tři členy, jednoho zaměstnavatele, jednoho dělníka, a jednu osobu neodvislou, aby případ vyšetřili. Tato vyšetřující komise zjistí-li odůvodněnost stížnosti, navrhne opatření rázu hospodářského, jež ostatní státy jsou oprávněny proti provinilému státu učiniti. Proti rozhodnutí vyšetřující komise jest pak stížnost k mezinárodnímu dvoru soudnímu. Rovněž možno si stěžovati k mezinárodnímu dvoru soudnímu, nepodnikne-li některý člen čeho třeba, k uskutečnění doporučení, nebo k ratifikaci úmluvy. Nepomůže-li žádný z těchto prostředků, může pak každý člen proti provinilému členu učiniti opatření vyšetřovací komisí navržená.

Úmluva o mezinárodní úpravě práce obsahuje mimo tento jednací řád i určité zásadní principy, jež již nyní státy mírovou smlouvou podepsavší uznávají za směrodatné. (Č. 427). —

Byv uznán za neodvislý a spojenecký stát, bude ovšem i náš stát míti účast, a to od počátku, jak na organizaci společnosti národů, tak na mezinárodní organizaci práce. Bude tedy povolán, aby spolurozhodoval o tom, zda ony základy budoucí úpravy mezinárodních vztahů právních, jak v mírových smlouvách jsou uzákoněny, ponese vyťouženou hrdou budovu nových, lidštitějších poměrů mezinárodních, či zůstanou pouhými sliby, nikdy nesplněnými. Nesmíme se v tomto směru oddávat pessimismu, a domnívali se, že jako jeden z nejmenších států nebudeme o těchto věcech rozhodovati. Jisto jest, že již dříve, dokud nebylo podobných organizací, často malé státy právě tím, že nestojí v čele potírajících se snad zájmových skupin, ukázaly, že moudrou politikou mohou nabýti vlivu, přesahujícího poměr jeho vojska a děl k branné moci států velkých. Tím více utvořením těchto nadstátních organizací dána jest každému státu možnost, aby spolupracoval o zlepšení osudů lidstva.

Právě jako počelně malý stát, obklopený téměř se všech stran nepřáteli, neb přáteli velmi pochybnými, má naše republika nejživější zájem na udržení míru, a vybudování všech oněch záruk, jež mírové smlouvy v tomto směru poskytují. Nesmíme očekávati, že tuto práci, ochranu našich vlastních zájmů, za nás vykoná někdo jiný. Spoléhati na vděčnost Dohody bylo by velmi nebezpečným sebeklamem. Dohoda svou povinnost k nám vykonala tím, že nás postavila na vlastní nohy, a že nám dala možnost, abychom žili vlastním životem státním. Více od ní nesmíme a nemůžeme žádati. To jest již naše vlastní úloha, a bylo by nejen nevděkem k našim zahraničním přátelům, nýbrž hlavně nevděkem k těm tisícům našich hochů, kteří s takovým čistým nadšením, jež vzbudilo obdiv celého světa, se obětovali za naši svobodu, kdybychom pro malicherné a dělinské vnitřní rozmišky zapomínali na úkol, který celé naše dějiny nám vytýkly: býti ve střední Evropě zárukou a oporou snah po mravním vyvýšení lidstva, býti vždy na straně těch, kterým nejde o egoistické snahy imperialistické, nýbrž o to, aby národové obětavou láskou k vlasti své pracovali o mravní zdokonalení lidstva celého.

